ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Η χρήση του μουσικού παιχνιδιού στην άτυπη μουσική διδασκαλία

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μπουλασίκη Μαρία
Α.Μ. 36/05

Επιβλέπων Καθηγητής: Ανδρούτσος Πολύβιος
Συνεργαζόμενο μέλος Δ.Ε.Π.: π. Νεκτάριος Πάρης

Θεσσαλονίκη
Σεπτέμβριος 2008

Copyright © Μπουλασίκη Μαρία 2008
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....7

Εισαγωγή.....9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1. Γενικά για το παιχνίδι, γιατί παίζει το παιδί;.....10

1.1.1. Γιατί είναι το παιχνίδι σημαντικό;.....12

1.1.2. Μάθηση και παιχνίδι.....12

1.2. Μουσικό παιχνίδι.....14

1.3. Συνδυασμός Μουσικού Παιχνιδιού και κίνησης.....17

1.3.1. Προσωπική ανάπτυξη.....17

1.3.1.1. Ανάπτυξη των δυνάμεων αντίληψης.....18

1.3.1.2. Αύξηση της ικανότητας κίνησης.....18

1.3.1.3. Προσανατολισμός στο περιβάλλον.....18

1.3.1.4. Ανάπτυξη αυτοπεποίθησης και τόλμης.....18

1.3.2. Κοινωνικές ικανότητες.....19

1.3.2.1. Η εμπειρία της αίσθησης της ομάδας.....19

1.3.2.2. Εμπιστοσύνη στους άλλους.....19

1.3.2.3. Εκφράζοντας ο καθένας τον εαυτό μας σε μια ομαδική κατάσταση.....20

1.3.2.4. Δουλεύοντας μαζί και δίνοντας αξία στις διαφορές.....20

1.3.3. Δημιουργικές ικανότητες.....21

1.3.3.1. Η κίνηση σαν μέσο έκφρασης.....21

1.3.3.2. Ανάπτυξη της φαντασίας, της πρωτοτυπίας και της ικανότητας αυτοσχεδιασμού.....21

1.3.4. Η κίνηση στο μάθημα της μουσικής.....22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1. Πώς διδάσκεται ένα Μουσικό παιχνίδι;.....23

2.1.1. Η επιλογή των παιχνιδιών.....23

2.1.2. Προετοιμασία.....24

2.1.3. Εξηγώντας το παιχνίδι.....24

2.1.4. Οδηγώντας το παιχνίδι.....25

2.1.5. Οργανώνοντας τους παίκτες.....26

2.1.6. Διαμορφώνοντας τις ομάδες.....26

2.1.7. Δουλεύοντας με μεγαλύτερες ομάδες.....27

2.1.8. Προγραμματίζοντας ένα παιχνίδι.....27

2.1.8.1. Εισαγωγή.....27

2.1.8.2. Αυτοσυγκέντρωση.....28

2.1.8.3. Εξερεύνηση.....28

2.1.8.4. Εμβάθυνση.....28

2.1.8.5. Κλείσιμο.....28

2.1.9. Τελειώνοντας το παιχνίδι.....29

2.1.10. Περιεχόμενα βασικών αξόνων για τη διδασκαλία της Μουσικής Αγωγής.....30

2.2. Δημιουργώντας το κατάλληλο περιβάλλον.....33

2.3. Ο ρόλος του δασκάλου.....35

2.3.1. Μια στάση γεμάτη ενθουσιασμό.....37

2.3.2. Συμμετοχή.....37

2.3.3. Μια θετική στάση.....38

2.3.4. Η δομή.....38

2.3.5. Ο χώρος.....39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1. Η σημασία της μουσικής για το παιδί.....40

3.1.1. Η μουσική ανάπτυξη του παιδιού.....42

3.1.2. Πως βιώνουν τα παιδιά τη μουσική.....47

3.1.3. Στόχοι που επιτυγχάνονται μέσω της μουσικής.....48

3.2. Ο ρόλος του παιχνιδιού στη διαδικασία της μάθησης.....50

3.3. Κατηγοριοποίηση των Μουσικών παιχνιδιών.....54

3.3.1. Εισαγωγικά παιχνίδια.....54

3.3.2. Παιχνίδια αντίδρασης.....55

3.3.3. Κυνηγητά.....55

3.3.4. Παιχνίδια με τη χρήση διαφόρων αντικειμένων.....55

3.3.5. Παιχνίδια που αναπτύσσουν προσωπικές ικανότητες.....56

3.3.5.1. Παιχνίδια ακοής.....56

3.3.5.2. Παιχνίδια συγκέντρωσης.....56

3.3.5.3. Παιχνίδια – Test.....56

3.3.6. Παιχνίδια που αναπτύσσουν την κοινωνικότητα.....57

3.3.6.1. Παιχνίδια προσέγγισης και παρουσίασης.....57

3.3.6.2. Παιχνίδια επικοινωνίας.....57

3.3.6.3. Παιχνίδια εμπιστοσύνης.....57

3.3.6.4. Παιχνίδια συνεργασίας.....58

3.3.6.5. Παιχνίδια έκφρασης.....58

3.3.7. Παιχνίδια που αναπτύσσουν δημιουργικό πνεύμα.....58

3.3.7.1. Παιχνίδια έκφρασης και αυτοσχεδιασμού.....58

3.3.7.2. Παιχνίδια γρίφων.....59

3.3.7.3. Παιχνίδια διαδρομής.....**59**

3.3.7.4. Προβλήματα – Αινίγματα – Μαντέματα.....**60**

3.3.8. Η μουσική και τα παιχνίδια κίνησης.....**60**

3.3.9. Μουσικοκινητικά παιχνίδια με στόχο την εκμάθηση των βασικών ελληνικών χορευτικών σχημάτων, βηματισμών και λαβών.....**60**

Επίλογος.....**63**

Βιβλιογραφία.....**64**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η άτυπη μουσική διδασκαλία είναι πολύ σημαντική για την μετέπειτα συνέχιση της μουσικής μάθησης στη διδασκαλία των παιδιών. Κατά τη διάρκεια αυτής το παιδί αποκτά (τις πιο πολλές φορές υποσυνείδητα ή και ασυνείδητα) τις θεμελιώδεις αρχές και όλες τις βάσεις που χρειάζεται ώστε να είναι έτοιμο μουσικά να δεχτεί τις γνώσεις του δημοτικού. Μια από τις βασικότερες προσεγγίσεις της άτυπης μουσικής διδασκαλίας είναι η χρήση του μουσικού παιχνιδιού. Υπάρχουν πολλά μουσικά παιχνίδια που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, ώστε μέσα από αυτά να μάθουν τα παιδιά τις έννοιες: παλμός, ρυθμός, μέτρο, τις νότες και πολλά άλλα.

Όλη αυτή η σκέψη λοιπόν, για τη χρήση του μουσικού παιχνιδιού στην άτυπη μουσική διδασκαλία ήταν ενδιαφέρουσα για λεπτομερή έρευνα, με αφορμή επίσης το πόσο δημιουργική είναι η διδασκαλία και γενικά το να ασχολείται κανείς με την επιμόρφωση μικρών παιδιών. Είναι πολύ δημιουργικό και ταυτόχρονα ευχάριστο για το δάσκαλο αλλά κυρίως για τα παιδιά μέσα από τα μουσικά παιχνίδια να κατανοήσουν τις πιο βασικές έννοιες της μουσικής. Με τον τρόπο αυτό πηγαίνοντας τα παιδιά στο δημοτικό θα έχουν ήδη κάποια γνώση της μουσικής και με μια γρήγορη δραστηριότητα θα θυμηθούν το μουσικό παιχνίδι και θα το χρησιμοποιήσουν σαν βάση για να μάθουν κάτι δυσκολότερο.

Η εργασία λοιπόν δομείται ως εξής: Αρχικά αναφέρεται γενικά στο παιχνίδι και το λόγο για τον οποίο τα παιδιά χρειάζεται αλλά και θέλουν να παίζουν. Στη συνέχεια δίνεται ο ορισμός του μουσικού παιχνιδιού και διάφορες απόψεις για τη χρήση του και το πόσο σημαντικό είναι για τους μικρούς μαθητές. Έπειτα αναλύεται

λεπτομερώς πως το μουσικό παιχνίδι μπορεί να συνδυαστεί εύκολα με την κίνηση και να δώσει άριστα αποτελέσματα.

Το δεύτερο κεφάλαιο μιλά περισσότερο για τη διδασκαλία του παιχνιδιού. Με ποιους τρόπους μπορεί να διδαχθεί ένα μουσικό παιχνίδι, ποιες είναι οι μέθοδοι διδασκαλίας γι' αυτό. Σημαντικό είναι επίσης και το περιβάλλον να είναι κατάλληλα διαμορφωμένο για τη αρτιότερη διδασκαλία. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να αγνοηθεί η σπουδαιότητα του ρόλου που κατέχει ο δάσκαλος κατά τη διάρκεια του μουσικού παιχνιδιού.

Τέλος η εργασία ασχολείται με την παιδαγωγική πλευρά του μουσικού παιχνιδιού. Ξεκινά γενικά με τη σημασία που έχει η μουσική στο παιδί και στη συνέχεια ειδικεύεται στη θέση που κατέχει το μουσικό παιχνίδι στη διαδικασία της μάθησης. Τελειώνοντας τα παιχνίδια κατηγοριοποιούνται ανάλογα με το περιεχόμενο αλλά και το στόχο που έχει το καθένα.

Έτσι η εργασία αποτελείται από τρεις βασικές ενότητες που χωρίζονται και αναλύονται σε αρκετές υποενότητες. Μέσω βιβλιοθήκης και πηγών από το διαδίκτυο συλλέχθηκε το υλικό της εργασίας. Για το θέμα που επιλέχθηκε υπήρχε αρκετή βιβλιογραφία και η εύρεση του υλικού ήταν αρκετά εύκολη.

Είμαι ευγνώμων στον κ. Πολύβιο Ανδρούτσο για τη βοήθειά του, ιδιαίτερα για τις συμβουλές του στη συγγραφή και στη δομή της εργασίας. Τον ευχαριστώ για την πολύτιμη βοήθειά του και την επίβλεψη ώστε να πραγματοποιηθεί η παρούσα εργασία, καθώς και τον π. Νεκτάριο Πάρη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μουσική και οι ήχοι επηρεάζουν και διαμορφώνουν τόσο τη συμπεριφορά όσο και τη γενικότερη εξέλιξη του ανθρώπου από την εμβρυακή ηλικία. Ωστόσο, καθοριστικός είναι ο ρόλος της μουσικής στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού κατά τη σχολική περίοδο, όταν ακόμη οι ψυχοκινητικές, νοητικές, συναισθηματικές και κοινωνικές του δεξιότητες βρίσκονται σε ένα πρώιμο και κρίσιμο στάδιο ανάπτυξης. Στόχος της μουσικής στην εκπαίδευση είναι ο εμπλουτισμός της ποιότητας της ζωής καθώς προσφέρει γερές βάσεις για τη δημιουργία ενός κοινωνικού χαρακτήρα, ο οποίος θα καταφέρει αργότερα να περάσει σε ανώτερα πνευματικά και ψυχικά επίπεδα.

Η μελέτη της μουσικής συντελεί στην ολοκλήρωση της αγωγής και της εκπαίδευσης του παιδιού. Καθιστά ικανά τα παιδιά να αναπτύξουν τη δημιουργικότητα, την αυτοπειθαρχία, την ομαδική εργασία και τις ακουστικές τους ικανότητες, ενώ μαθαίνουν να αναλαμβάνουν την επίλυση ενός δύσκολου προβλήματος χρησιμοποιώντας τη σκέψη τους και συμμετέχοντας ενεργά και με ιδιαίτερη προσοχή σε μουσικές δραστηριότητες. Τους επιτρέπει να εξερευνήσουν και να βελτιώσουν τη γλώσσα, τη λογική και δημιουργική σκέψη, τον χαρακτήρα και την προσωπικότητά τους.

Η παρούσα εργασία στοχεύει σε μια προσπάθεια αξιολόγησης των προτεινόμενων μουσικοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων, τέτοια ώστε να επιτυγχάνεται η ανάπτυξη της δημιουργικότητας του παιδιού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1. ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ, ΓΙΑΤΙ ΠΑΙΖΕΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ;

Δεν νομίζετε ότι αν μαθαίνεις κάτι παίζοντας, το χαίρεσαι πιο πολύ;

Τι εννοούμε άραγε με τον όρο «παιχνίδι»; Τον ακούμε καθημερινά από όλα τα παιδιά αλλά και τους γονείς τους:

«Μαμά θα πάω για παιχνίδι με την φίλη μου στην παιδική χαρά».

«Σήμερα στο σχολείο μάθαμε δύο καινούρια παιχνίδια».

Η έννοια παιχνίδι μπορεί να ερμηνευτεί με διαφορετικούς τρόπους. Το «γοητευτικό παίξιμο ενός πιανίστα», εκφράζει κάτι πολύ διαφορετικό από το «παιχνίδι ενός παιδιού» ή το παιχνίδι μιας παρτίδας πινγκ-πονγκ.

Θεωρητικά υπάρχουν δύο απόψεις γι' αυτούς τους τύπους παιχνιδιών. Η εξωτερική πλευρά και η άποψη αυτού του ίδιου του παιχνιδιού. Σύμφωνα με τη άποψη του Storms, για τους ανθρώπους που κοιτάνε μόνο την εξωτερική πλευρά, ένα παιχνίδι έχει ενδιαφέρον μόνο τη στιγμή που προκαλεί ευχαρίστηση, η οποία συντηρείται από το στοιχείο του ανταγωνισμού: Ποιος θα είναι νικητής; Μια τέτοια θεώρηση δεν επιτρέπει τη συνύπαρξη άλλων απόψεων το ίδιο σημαντικών. Αν εξετασθεί επιμελέστερα θα ανακαλυφθεί ένας μεγάλος αριθμός εξ' ίσου σημαντικών θέσεων που βοηθάνε να «αρπαχθεί» η ουσία του παιχνιδιού. Παρατηρώντας ό,τι συμβαίνει στους παίκτες κατά τη διάρκεια ενός παιχνιδιού, αυτή η εμπειρία μπορεί να περιγραφεί ως εξής:

- **Παίζω,** σημαίνει κατ' αρχήν ευχαρίστηση που προκύπτει από την καθολική συμμετοχή όλων των λειτουργιών της προσωπικότητας του παιδιού, δηλαδή της σκέψης, του συναισθήματος και της δράσης (κίνησης). Παιχνίδι, ως γνωστόν, σημαίνει ακόμη ευχάριστο κλίμα και διάθεση, ξύπνημα του ενδιαφέροντος, αποδοχή κανόνων, ανάδειξη της προσωπικότητας και συχνά συνεργασία και ομαδικότητα (Θεοδωρίδης, 2000).
- **Παίζω,** σημαίνει διέξοδος από την ρουτίνα. Γι' αυτούς που δίδονται ολοκληρωτικά στο παιχνίδι, η καθημερινή πραγματικότητα παύει να υπάρχει και εξαλείφεται από τη συνείδηση, κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού. Μόνο όταν τελειώσει το παιχνίδι επανεμφανίζεται η αίσθηση της πραγματικότητας.
- **Παίζω,** σημαίνει αντίδραση σε μια δοσμένη κατάσταση. Τα παιχνίδια έχουν τη δυνατότητα να γοητεύσουν και από αυτό, να κάνουν τους ανθρώπους να δράσουν, μέχρι να απορροφηθούν τελειωτικά. Σ' αυτές τις ακραίες περιπτώσεις το παιχνίδι γίνεται γνήσιο πάθος και πάνω απ' όλες τις άλλες δραστηριότητες ο τελικός στόχος.
- **Παίζω,** σημαίνει επίσης: σκέφτομαι, αισθάνομαι, ενεργώ. Στη ζωή μας, σπάνια, συνυπάρχουν η σκέψη, η αίσθηση και η ενέργεια. Αυτός ακριβώς ο συνδυασμός των διανοητικών, συναισθηματικών και κινητικών ιδιοτήτων είναι που χαρακτηρίζει το παιχνίδι. Συχνά γι' αυτόν που εργάζεται ή μελετά, οι συνηθισμένες του απαιτήσεις είναι αρκετά ελλιπείς, για την επίτευξη των σχεδίων του. Ενεργούμε συνήθως με τρόπο εντελώς μηχανικό και αυτοματοποιημένο (χωρίς πραγματική συμμετοχή, σε διανοητικό και συναισθηματικό επίπεδο),

κατά τη διάρκεια πολυάριθμων δραστηριοτήτων που εκτελούνται κάθε μέρα, για παράδειγμα, κάνοντας ποδήλατο, οδηγώντας το αυτοκίνητό μας ή τακτοποιώντας το σπίτι, κ.λ.π. Ακόμα οι αισθήσεις είναι πολύ ή λίγο προσανατολισμένες σε παθητική ψυχαγωγία, όπως στο να παρακολουθείται τηλεόραση, να ακούγεται μουσική ή να παρακολουθείται ένας ποδοσφαιρικός αγώνας. Το παιχνίδι διαφέρει από όλες αυτές τις δραστηριότητες επειδή απαιτεί καθολική συνεργασία των λειτουργιών μας, τη σκέψη, τα συναισθήματα και τη δράση. Αυτός είναι και ο λόγος που τα παιχνίδια είναι τόσο ευχάριστα (Storms,1991).

1.1.1. Γιατί είναι σημαντικό το παιχνίδι;

Μέσω του παιχνιδιού τα παιδιά ανακαλύπτουν τον κόσμο γύρω τους, μαθαίνουν για τους εαυτούς τους και το περιβάλλον τους. Βιώνουν νέες καταστάσεις, μαθαίνουν να εκφράζουν τους εαυτούς τους και να αναπτύσσουν μία ποικιλία δεξιοτήτων[1] οι οποίες θα βοηθήσουν τη περαιτέρω μάθησή τους. Για κάθε ηλικία υπάρχουν και διαφορετικά παιχνίδια που μπορεί να παίξει ένα παιδί σύμφωνα με το στάδιο ανάπτυξης που βρίσκεται.

1.1.2. Μάθηση και παιχνίδι

Είναι σημαντικό ότι το παιχνίδι είναι μία διασκεδαστική εμπειρία για τα παιδιά έτσι ώστε να υποκινηθούν να μάθουν και να αναπτύξουν νέες δεξιότητες. Για κάποια παιδιά το παιχνίδι ίσως να είναι περισσότερο δύσκολο και ίσως να

[1] Π. χ. κοινωνικές δεξιότητες: μαθαίνουν να συνεργάζονται και να σέβονται τους κανόνες, σωματικές δεξιότητες: εξασκούν το κινητικό τους σύστημα στην αντοχή, στην ευλυγισία, στο συντονισμό των κινήσεων, στην ισορροπία, πνευματικές δεξιότητες: να συγκεντρώνονται, να σκέπτονται, να βρίσκουν λύσεις και να καταλήγουν σε λογικά συμπεράσματα, να κατηγοριοποιούν, συναισθηματικές δεξιότητες: να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, να επεξεργάζονται και να κατανοούν τις κοινωνικές σχέσεις μέσα από παιχνίδια δραματοποίησης ρόλων.

χρειάζονται περισσότερη βοήθεια προκειμένου να βρουν με ενεργό τρόπο νέους τρόπους να παίξει.[2]

[2] http://www.anaptyksi.gr/contents/news.php?nid=268kind_of=3 **ΜΑΘΗΣΗ ΜΕΣΩ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ (*03-07-2006*)**

1.2. ΜΟΥΣΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

«Με τη μουσική, για τη μουσική, από τη μουσική»

«Με το ρυθμό, για το ρυθμό, από το ρυθμό»

«Με την κίνηση, για την κίνηση, από την κίνηση».

«Για το παιδί το αληθινό κέρδος της μουσικής είναι να χαίρεται τον απέραντο κόσμο των ήχων και όχι να αγωνίζεται να παίξει σε ένα οποιοδήποτε μουσικό όργανο, ένα κομμάτι, χωρίς να αισθάνεται τη γραμμή, το ύφος και το χαρακτήρα αυτού που εκτελεί» (Κυνηγού-Φλάμπουρα, 2006: 4).

Με τη συνειδητή χρήση της μουσικής και του ήχου σαν πηγές των παιχνιδιών, δίνονται σε μια ομάδα με αρκετά ελαστικό τρόπο τα μέσα για την εξοικείωση με όσο το δυνατόν περισσότερα μουσικά στοιχεία. Παράλληλα δίνεται η ευκαιρία να υπερπηδηθούν όλα τα εμπόδια που παρουσιάζονται στα παιδιά, όταν πρόκειται να κάνουν αυτά τα ίδια μουσική[3]. Έτσι δεν υπάρχει μουσική ανάγκη από μουσικούς κανόνες που θα χωρίσουν την ομάδα μεταξύ αυτών που τους κατέχουν ή όχι. Το να υπάρχει γνώση ενός μουσικού οργάνου δεν αποτελεί την κύρια προϋπόθεση. Αυτό που πρέπει να γίνει είναι μια γνήσια συνάντηση, ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας και τη μουσική, κάτω από τις πιο διαφορετικές της όψεις: Τα όργανα, οτιδήποτε έχει ηχητικές δυνατότητες, στοιχειώδεις γνώσεις που καλύπτουν όλη την γκάμα των ήχων, ψηλών, χαμηλών, δυνατών, γρήγορων, αργών κ.λπ.

Επίσης υπάρχουν τα μουσικά συστήματα που ασυνείδητα έχουν αφομοιωθεί από τα παιδιά. Αν με αυτό τον τρόπο καλλιεργηθεί ένα πνευματικό άνοιγμα, γύρω από τη μουσική, θα καταστήσει το παιχνίδι, το ιδανικότερο μέσο, για να πλησιάσει ο καθένας τη μουσική. Εδώ βρίσκεται και το πιο ενδιαφέρον στοιχείο: να ανακαλυφθεί

[3] Πόσες φορές δεν λέγεται: «δεν είμαι μουσικός, αφού δεν ξέρω να παίζω κάποιο μουσικό όργανο».

η ευχαρίστηση να υπάρχει ασχολία με την μουσική, με μια ενεργητική συμμετοχή, με διάφορες μορφές έκφρασης (όπως το τραγούδι ή ο χορός) και για μερικά άτομα να αυξηθεί το ενδιαφέρον για ακοή. Με αυτόν τον εμπειρικό τρόπο θα αποκτηθεί από τον καθένα ένας αυθόρμητος τρόπος να λειτουργεί δυναμικά. Η παρουσίαση και η προσέγγιση αυτών των παιχνιδιών πρέπει να γίνει με ελαστικό τρόπο. Αυτό κάνει την ομάδα να βρίσκεται σε ιδανική ψυχολογική κατάσταση, να γνωρίσει ένα κλίμα εμπιστοσύνης και άνεσης, απαραίτητο για τον καθένα να «είναι» πραγματικά ο εαυτός του.

Αυτή ακριβώς η απουσία των υποχρεωτικών κανόνων είναι που επιτρέπει το παιχνίδι. Όταν αποκτηθεί η απαραίτητη αίσθηση της εμπιστοσύνης μεταξύ αυτών που συμμετέχουν και γίνει σαφές ότι υπάρχει ευχαρίστηση σ' αυτές τις δραστηριότητες τότε ξέρει κανείς ότι η ομάδα είναι έτοιμη να ακολουθήσει μουσικές σπουδές πιο ολοκληρωμένες.

Κάθε στιγμή πρέπει να προσεχθούν οι προσωπικές επιθυμίες και να μην αγνοηθεί οποιαδήποτε ανάγκη και επιδίωξη των παιδιών για μάθηση. Σε τέτοιες περιπτώσεις ο καθένας θα πρέπει να ανατρέξει στη φαντασία του και σε άλλους ορίζοντες (Storms, 1991).

Το παιχνίδι των παιδιών είναι η εργασία τους. Τα παιδιά πρέπει να έχουν τις ευκαιρίες για ατομικό μουσικό παιχνίδι, καθώς επίσης και για ομαδικό μουσικό παιχνίδι (π. χ. ομαδικό τραγούδι). Η μάθησή τους πρέπει να γίνεται μέσα σ' ένα εύθυμο περιβάλλον. Το παιχνίδι παρέχει τη δυνατότητα να δοκιμάσουν τους ρόλους των άλλων, να φανταστούν, να εξερευνήσουν νέες ιδέες, να μιμηθούν και να αυτοσχεδιάσουν.

> Τα παιδιά μαθαίνουν καλύτερα στα ευχάριστα φυσικά και κοινωνικά περιβάλλοντα. Το πλαίσιο μάθησης της μουσικής θα είναι αποτελεσματικότερο όταν περιλαμβάνει: (1) παίξιμο οργάνων, (2) παιχνίδια, (3) συνομιλίες, (4) εικονική φαντασία, (5) ιστορίες, (6)

> σαφείς αντανακλάσεις γεγονότων της ζωής και οικογενειακών δραστηριοτήτων και (7) προσωπική και ομαδική συμμετοχή σε κοινωνικούς στόχους. Πιεστικές δραστηριότητες του τύπου ασκήσεων και εργασιών στα τετράδια δεν προωθούν την ενεργητική συμμετοχή και τη δημιουργία κατάλληλου και ουσιαστικού μουσικού περιβάλλοντος που είναι απαραίτητο στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των παιδιών (Παπαζαρής, Κωτσόγιαννη, 2007: 5).

Ειδικότερα για τη μουσική, επισημαίνεται η χρήση του ρήματος «παίζω» σε σχέση με τη μουσική. Ο Huizinga αναφέρει:

> «Είναι απολύτως φυσιολογικό ότι κλείνουμε να αντιληφθούμε τη μουσική ως κάτι που βρίσκεται μέσα στη σφαίρα του παιχνιδιού…Η δημιουργία μουσικής φέρει εξ αρχής όλα τα τυπικά χαρακτηριστικά του καθ' αυτό παιχνιδιού:
> - Η δραστηριότητα αρχίζει και τελειώνει μέσα σε αυστηρά χρονικά και τοπικά όρια,
> - Είναι δραστηριότητα που μπορεί να επαναλαμβάνεται,
> - Συνίσταται ουσιαστικά σε τάξη, ρυθμό και εναλλαγή,
> - Μεταφέρει ακροατές και εκτελεστές έξω από την καθημερινότητα, σε μια σφαίρα χαράς και γαλήνης, που κάνει ακόμη και τη θλιμμένη μουσική υψηλή απόλαυση. Με άλλα λόγια, μαγεύει και συναρπάζει»(Καραδήμου- Λιάτσου, 2003: 220).

Ο Francois Dalalande στο βιβλίο του *La musique est un jeu d' enfant* (Η μουσική είναι ένα παιχνίδι για παιδιά) ο Francois Delalande διατυπώνει την δική του παιδαγωγική άποψη για την ενασχόληση του παιδιού με την μουσική. Αναφέρει πως ο τίτλος αυτός του βιβλίου είναι ένας ορισμός της μουσικής που διευκολύνει σημαντικά το έργο του παιδαγωγού. Αντί να διδάσκει τεχνικές και κανόνες ενθαρρύνει τα παιδιά να κάνουν αυτό που θέλουν αυθόρμητα.[4] Τα παιδιά, έχουν πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για τις ηχητικές πηγές και τα όργανα. Θέλουν να τα πειράζουν αν και συνήθως δεν τους το επιτρέπουν και είναι έτοιμα να προχωρήσουν τις εξερευνήσεις τους αν δεν εμποδιστούν (Καραδήμου – Λιάτσου, 2003).

[4] Να ενδιαφερθούν για τα αντικείμενα που παράγουν ήχο, να επέμβουν στα αντικείμενα, άρα και στον ήχο και να επεκτείνουν την εξερεύνηση του ήχου μέχρι να φτάσουν να κάνουν μουσική.

1.3. ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗΣ

Η κίνηση είναι ένα απ' τα σημαντικότερα δώρα της δημιουργίας για τον άνθρωπο. Είναι σημαντικό να είμαστε «εν κινήσει». Όταν δεν υπάρχει κίνηση, δεν υπάρχει υγεία και ζωή. Η κίνηση είναι επαφή, με τον καθένα ξεχωριστά, με τους άλλους και με το περιβάλλον. Ο τρόπος της κίνησης λέει πάρα πολλά πράγματα για το πώς είναι ο καθένας. Εκφράζει τη συγκίνηση, τα πιστεύω και τα ενδιαφέροντα. Το σώμα των ανθρώπων είναι το μουσικό όργανο του καθενός, το μέσο για την έκφραση.

Με τα παιχνίδια δίνεται η ευκαιρία γνωριμίας με τον κόσμο και η δυνατότητα εκτίμησής τους. Το παιχνίδι έχει σκοπό να φέρει τους ανθρώπους σε στενότερη επαφή με τη ζωή. Το παιχνίδι είναι η ίδια η μάθηση, ενεργώντας, τόσο με τον εαυτό του ο καθένας όσο και με τους άλλους ανθρώπους. Το σώμα λειτουργεί σαν μέσω έκφρασης. Πρέπει να συμμετέχει όλο το είναι, η καρδιά και η ψυχή. Αυτή είναι και η πραγματική αξία των παιχνιδιών κίνησης: η σκέψη, το συναίσθημα και η δράση είναι άμεσα συνδεδεμένα. Ολόκληρο το άτομο εκτίθεται σε ποικίλα ερεθίσματα που δέχεται από το εξωτερικό του περιβάλλον και έτσι αντιδρά ανάλογα.

Τα παιχνίδια κίνησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν μέσο για την ανάπτυξη των προσωπικών, κοινωνικών και δημιουργικών ικανοτήτων.

1.3.1. ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Τα παιχνίδια κίνησης κυρίως είναι ομαδικά. Μπορούν, παρ' όλα αυτά, να επιφέρουν πολύ καλά αποτελέσματα ως μέσο προσωπικής ανάπτυξης. Σε μερικά παιχνίδια οι διάφορες εντολές εκτελούνται ατομικά, (το άτομο σαν στοιχείο – μέρος μιας ομάδας). Οι στόχοι που επιδιώκονται μ' αυτόν τον τρόπο είναι:

1.3.1.1. Ανάπτυξη των δυνάμεων αντίληψης

Σε πολλά παιχνίδια το κύριο βάρος πέφτει πάνω στην όξυνση των αισθήσεων. Πρέπει να χρησιμοποιηθεί η ακοή ή η όραση για την κατανόηση μιας κατάσταση. Για παράδειγμα, μέσα από την απλή οδηγία: «Κλείστε τα μάτια και αισθανθείτε πως κάθεστε στην καρέκλα σας», μαθαίνουν να εστιάζουν σε ένα ιδιαίτερο μέρος των αντιληπτικών τους δυνάμεων.

1.3.1.2. Αύξηση της ικανότητας κίνησης

Μερικά παιχνίδια στοχεύουν στην εξάσκηση της συνεργασίας χεριού / ματιού και άλλα κατευθύνονται περισσότερο στην συνειδητοποίηση του ίδιου του σώματος, των εκφραστικών δυνατοτήτων και των δυνατοτήτων αντίδρασης, ελιγμών ή συμπληρώματος. Έτσι δίνεται η δυνατότητα σε κάθε μικρό παιδί να αντιληφθεί τις ικανότητες του σώματός του και ταυτόχρονα να μάθει να αντιδρά μ' αυτό σε κάθε ερέθισμα που δέχεται.

1.3.1.3. Προσανατολισμός στο περιβάλλον

Είναι πολύ σημαντικό το παιδί από μικρή ηλικία να μάθει να προσανατολίζεται σε κάθε χώρο. Το μουσικό παιχνίδι κίνησης είναι βέβαιο πως θα το βοηθήσει σ' αυτό, καθώς πριν από κάθε παιχνίδι το παιδί πρέπει να υπολογίζει το χώρο που έχει για να ξέρει να κινηθεί ανάλογα μέσα σ' αυτόν.

Στα παιχνίδια κίνησης ο ίδιος ο χώρος του παιχνιδιού παίζει έναν σπουδαίο ρόλο. Μαθαίνει το παιδί να προσανατολίζεται μέσα στο χώρο: Πόσο μεγάλος είναι; Πώς μπορούμε να τον χρησιμοποιήσουμε; Ποια είναι η σχέση του με τον χώρο;

1.3.1.4. Ανάπτυξη αυτοπεποίθησης και τόλμης

Με την κίνηση μαθαίνει να γνωρίζει τον εαυτό του, να αναπτύσσει τις δικές του μοναδικές ικανότητες. Στα κινητικά παιχνίδια ο παίκτης προκαλείται να ριψοκινδυνεύσει. Τοποθετείται σε νέες καταστάσεις. Η γνώση και η εμπιστοσύνη

στις ικανότητές του αυξάνονται με έναν ευχάριστο τρόπο. Ο παίκτης τολμά να κινηθεί σε όλη την έκτασή του, να κάνει ίσως πιο επικίνδυνες κινήσεις με το σώμα του που δεν συνηθίζει. Τη στιγμή του παιχνιδιού είναι βέβαιος για τις δυνατότητες που έχει και επιστρατεύει όλο του το «είναι» για να βγει νικητής απ' αυτό.

1.3.2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ

Τα κινητικά παιχνίδια είναι ομαδικά και γι' αυτό το λόγο είναι εξαιρετικά κατάλληλα για εξάσκηση της κοινωνική συμπεριφοράς. Σε κάποια παιχνίδια άμιλλας υπάρχει το στοιχείο της νίκης, αλλά όχι σε βάρος των άλλων. Η επιτυχία συνιστάται στις προκλήσεις που δεχόμαστε: να διασκεδάζουμε όλοι μαζί! Οι στόχοι που καλύπτονται είναι:

1.3.2.1. Η εμπειρία της αίσθησης της ομάδας

Τα κινητικά παιχνίδια έχουν ομαδικό χαρακτήρα. Αυτοί που συμμετέχουν, πολύ γρήγορα αισθάνονται συνδεδεμένοι μεταξύ τους και αυτό ενισχύει μια αμοιβαία επικοινωνία. Μαθαίνουν να είναι ανοιχτοί στις ιδέες των άλλων ανθρώπων, να σέβονται, να υπολογίζουν ο ένας τον άλλον και να δημιουργούν μαζί. Μπορεί επίσης μέσα από την αρχική ομάδα του παιχνιδιού να δημιουργηθεί μια δυνατή φιλία.

1.3.2.2. Εμπιστοσύνη στους άλλους

Είναι πολύ σημαντικό κατά τη διάρκεια του κινητικού παιχνιδιού ο ένας παίκτης να εμπνέει εμπιστοσύνη στον άλλον, να μπορεί να βασιστεί ο ένας στον άλλον. Η εμπιστοσύνη είναι κάτι περισσότερο από το να αισθανόμαστε απλά άνετα μέσα σε μια ομάδα. Το σημαντικότερο σημείο είναι ότι ο παίκτης τολμά να εμπιστεύεται ένα άλλο πρόσωπο και τολμά να παίρνει την ευθύνη γι' αυτούς που τον εμπιστεύονται.

1.3.2.3. Εκφράζοντας ο καθένας τον εαυτό του σε μια ομαδική κατάσταση

Είναι απαραίτητο, κυρίως για την προσαρμογή του καθενός στην κοινωνία να ξέρει το κάθε άτομο πως πρέπει να συμπεριφέρεται στο σύνολο των ανθρώπων, να μπορεί να προσαρμόζεται σε κάθε κατάσταση. Σ' αυτό μπορούν να βοηθήσουν τα παιχνίδια. Μερικά παιχνίδια παρουσιάζουν την ευκαιρία για ομαδική έκφραση. Εδώ, το άτομο δεν είναι μεμονωμένο, αλλά θεωρείται σαν ένα στοιχείο του συνόλου. Αυτό προσδίδει ένα αίσθημα ασφάλειας. Αυτή η φράση συντελείται αποτελεσματικά με την ομαδική διαδικασία, αλλά δεν θα πρέπει να σταματήσει εδώ. Το ζητούμενο είναι για το άτομο να τολμήσει να εκθέσει με σεβασμό τον εαυτό του στην ομάδα και να ξέρει πώς να πάρει την ευθύνη πάνω του. Πολυποίκιλα παιχνίδια κίνησης είναι κατάλληλα γι' αυτόν τον στόχο.

1.3.2.4. Δουλεύοντας μαζί και δίνοντας αξία στις διαφορές

Παίζοντας, τα παιδιά μαθαίνουν να υπολογίζουν τους άλλους. Αυτό, κατ' αρχήν, είναι σημαντικό και όμορφο, αλλά αν οι διαφορές μεταξύ των παικτών είναι πολύ μεγάλες μπορεί αυτό να αποβεί η αιτία να μην υπολογίζει ο ένας τον άλλον. Σε κάποιες ομάδες οι διαφορές δεν είναι αποδεκτές. Για παράδειγμα αν στην ομάδα του παιχνιδιού υπάρχουν παιδιά διαφορετικής εθνικότητας ή διαφορετικής θρησκείας, υπάρχει φόβος ρατσιστικών φαινομένων και έτσι υπάρχει περίπτωση να δημιουργηθούν άλλου είδους προβλήματα (που δεν θα αναφερθούν στην παρούσα εργασία). Τα κινητικά παιχνίδια προσφέρουν ευκαιρίες να αναγνωρισθούν οι πλούσιες διαφορές μεταξύ των ανθρώπων, να χρησιμοποιηθούν και να αξιολογηθούν.

1.3.3. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ

Λόγω του χαρούμενου χαρακτήρα τους, τα κινητικά παιχνίδια μπορούν να αποβούν ένα μέσον ανάπτυξης των δημιουργικών ικανοτήτων. Οι στόχοι που καλύπτονται είναι:

1.3.3.1. Η κίνηση ως μέσο έκφρασης

Παίζοντας, τα παιδιά μαθαίνουν να ανακαλύπτουν περισσότερα για το σώμα τους, σαν ένα μοναδικό όργανο και να το αναπτύσσουν. Αυτή η κατάσταση είναι πολύ διαφορετική από μια φυσική άσκηση. Με το παιχνίδι η κίνηση του σώματος εκφράζει ένα ιδιαίτερο συναίσθημα ή μια σκέψη. Το παιδί προσπαθεί να πει με το σώμα, κάτι σε κάποιους άλλους ανθρώπους.

Αυτή η έκφραση λειτουργεί τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά: φέρνουν τον παίκτη σε επαφή με τον εαυτό του, αλλά και με τους άλλους ανθρώπους. Πολλοί άνθρωποι, για παράδειγμα, δεν έχουν συνειδητοποιήσει την στάση τους και ο τρόπος με τον οποίο κινούνται, επιδρά στο πώς αισθάνονται και πώς οι άλλοι αντιδρούν απέναντί τους. Αν για παράδειγμα κάποιος περπατάει με τους ώμους κρεμασμένους, τα συναισθήματά του θα επηρεαστούν αμέσως, θα είναι συγκρατημένος, θα φοβάται ή θα αρχίσει να σκέφτεται για καταστάσεις που μπορούν να τον κάνουν να μην αισθάνεται άνετα.

1.3.3.2. Ανάπτυξη της φαντασίας, της πρωτοτυπίας και της ικανότητας αυτοσχεδιασμού

Αυτοί οι στόχοι καλύπτονται σχεδόν σε όλα τα κινητικά παιχνίδια, τόσο μπαίνοντας σε μια κατάσταση, όσο και δραματοποιώντας ένα θέμα ή μια κινητική οδηγία. Παρουσιάζονται προκλήσεις, ώστε να αναζητηθούν λύσεις, έξω από τις κανονικές παραμέτρους. Ο παίκτης προκαλείται να πάρει μια στάση όπου θα ξεπροβάλλουν νέες δυνατότητες, απλά και μόνο παίζοντας. Το δημιουργικό πνεύμα

πάντως είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη δημιουργική πράξη. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού η φαντασία όλων μεγαλώνει και το μυαλό ψάχνει διαφορετικούς τρόπους αυτοσχεδιασμού για την καλύτερη πορεία και εξέλιξη του παιχνιδιού (Wiertsema, 1991).

1.3.4. Η κίνηση στο μάθημα της μουσικής

Στοχεύει:

- Στην ανακάλυψη των κινητικών δυνατοτήτων
- Στη βίωση των κανόνων που διέπουν την κίνηση, ιδιαίτερα μέσα από τη ρυθμική και
- Στην ένταξη μουσικοκινητικών ενεργειών στο κινητικό σχήμα του σώματος

Στον τομέα της μουσικής και κίνησης συμπεριλαμβάνονται όλες εκείνες οι εμπειρίες που αποκτά το παιδί στη διάρκεια του μαθήματος της μουσικής και έχουν σχέση με το ίδιο του το σώμα, το χώρο, το ζευγάρι του ή την ομάδα του.

Στις διάφορες καταστάσεις στις οποίες τα παιδιά βιώνουν την αλληλεπίδραση της μουσικής και της κίνησης αναπτύσσονται οι αισθησιοκινητικές, επικοινωνιακές και δημιουργικές ικανότητές τους, ενώ συγχρόνως ενισχύεται ο κοινωνικός τομέας μέσα από τις ομαδικές μουσικές δραστηριότητες. Τα παιδιά μαθαίνουν να έχουν κινητικό έλεγχο, να εκτελούν, να ανακαλύπτουν και να διαφοροποιούν τις κινήσεις, διαμορφώνοντας την κίνηση ελεύθερα ή οργανωμένα μέσα στα πλαίσια των μουσικών δραστηριοτήτων και ακουστικών ερεθισμάτων (Καρτασίδου, 2004).

«Ο συνδετικός κρίκος της μουσικής και της κίνησης είναι ο ρυθμός» (Καρτασίδου, 2004:141).[5]

[5] Η ετυμολογική προέλευση της λέξης «ρυθμός» από το ρήμα «ρέω» προσδιορίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, που είναι η ροή, η περιοδικότητα και η επανάληψη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1. ΠΩΣ ΔΙΔΑΣΚΕΤΑΙ ΕΝΑ ΜΟΥΣΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Αρχικά για τη διδασκαλία ενός μουσικού παιχνιδιού υπάρχουν κάποια στάδια προετοιμασίας που πρέπει να γίνουν σωστά, ώστε να έχει όλο το παιχνίδι επιτυχία και τελικά να επιτευχθεί και το επιθυμητό αποτέλεσμα.

2.1.1. Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ

Το σωστό παιχνίδι την κατάλληλη στιγμή είναι ένα από τα σημαντικότερα βήματα για το ξεκίνημα. Ο δάσκαλος πρέπει να ξέρει πολύ καλά ποια είναι η σύνθεση της ομάδας, πόσο μεγάλη είναι, τι ηλικίες έχουν τα παιδιά που συμμετέχουν, αν τα παιδιά είναι έμπειρα στα παιχνίδια, αν είναι φίλοι μεταξύ τους ή εάν υπάρχει κάποια έχθρα. Για όλα αυτά θα πρέπει να είναι ενημερωμένος ο δάσκαλος καθώς αυτός θα είναι ο «αρχηγός» της ομάδας.

Σημαντικό είναι επίσης να είναι ξεκάθαρος ο σκοπός του παιχνιδιού τόσο για το δάσκαλο όσο και για τα ίδια τα παιδιά. Τι στόχοι θέτονται με ένα παιχνίδι κίνησης; Μήπως χρειάζεται ένα εισαγωγικό παιχνίδι, ένα παιχνίδι αφύπνισης ή αντίθετα πρέπει να δημιουργηθεί κλίμα χαλάρωσης; Θα πρέπει λοιπόν ο δάσκαλος από πριν να έχει διαμορφώσει ρεαλιστικούς, σαφείς και πραγματοποιήσιμους στόχους. Με τον τρόπο αυτό μπορεί κάθε εκπαιδευτικός να βάλει τα θεμέλια για το τι μπορεί να κατορθώσει η ομάδα του.

Άμεση επιρροή στην επιλογή του παιχνιδιού έχει και ο χώρος. Δεν πρέπει να παραβλέπονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και η διαμόρφωση του χώρου. Πόσο

μεγάλος είναι; Ποια είναι η ακουστική του; Χρειάζονται έπιπλα; Είναι το πάτωμα καθαρό και το έδαφος κατάλληλο; Επιπλέον, πριν την έναρξη του παιχνιδιού πρέπει πάντα να γίνεται έλεγχος για πιθανούς κινδύνους, όπως μυτερές γωνίες στους πάγκους, γυαλιστερό πάτωμα ή πεταμένα σκουπίδια.

Τέλος ο δάσκαλος πρέπει να έχει υπ' όψιν του πόση ώρα έχει στη διάθεσή του για κάθε παιχνίδι, ποια ώρα της ημέρας θα πραγματοποιηθεί και τέλος την εποχή που θα γίνει το παιχνίδι ώστε να το προσαρμόσει ανάλογα (Wiertsema, 1991).

2.1.2. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ

Ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι πάντα έτοιμος για την πορεία ενός παιχνιδιού και τι ενδεχομένως θα μπορούσε να συμβεί. Κατά γενικό κανόνα ακολουθείται μια συγκεκριμένη μέθοδος: Διαβάζει προσεκτικά το παιχνίδι μια φορά και προσπαθεί να το φανταστεί σαν μια ταινία που παίζεται μπροστά του. Παρατηρεί την αρχική στάση, που πρέπει να στέκεται ο κάθε παίκτης, τι πρόκειται να πει, ποιοι είναι οι κανόνες του παιχνιδιού. Το παιχνίδι αρχίζει και ο δάσκαλος παρατηρεί την εξέλιξή του και βέβαια τι μπορεί να πάει στραβά κατά τη διάρκεια του. Με τη φαντασία του το παιχνίδι τελειώνει. Έτσι σχηματίζεται στο μυαλό του αυτό που θέλει να κάνει αργότερα με την ομάδα. Με τον τρόπο αυτό αποκλείεται η πιθανότητα ο δάσκαλος να βρεθεί αργότερα προ εκπλήξεων (Wiertsema, 1991).

2.1.3. ΕΞΗΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Πριν αρχίσει το παιχνίδι, ο δάσκαλος δίνει μια μικρή, σύντομη εξήγηση ώστε οι παίκτες να μπουν στο νόημα του παιχνιδιού και να είναι έτοιμοι να αρχίσουν. Οι παίκτες όσο πιο μικροί είναι περιμένουν να δουν γρήγορα αποτελέσματα από το παιχνίδι, γι' αυτό καλό είναι να μην χάνεται πολύς χρόνος στην αρχή με την εξήγηση

των κανόνων. Τα παιδιά ακούν τους βασικούς κανόνες για την έναρξη του παιχνιδιού και στην πορεία προσθέτονται περισσότεροι. Όλα τα παιδιά πρέπει να βλέπουν το δάσκαλο και να τον ακούν καλά. Γι' αυτό πρέπει να μιλά καθαρά, μέσα από τον τόνο της φωνής του, δίνοντας έμφαση στα πιο σημαντικά σημεία του παιχνιδιού. Αυτός οφείλει να είναι ο εμψυχωτής και να δίνει ζωή στο παιχνίδι (Wiertsema, 1991).

2.1.4. ΟΔΗΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Ο δάσκαλος πρέπει να βρίσκεται σε μια θέση, απ' όπου θα έχει μια καλή άποψη για το παιχνίδι. Παρακολουθεί το παιχνίδι αν παίζεται σωστά. Αν όχι τότε πρέπει να το σταματήσει αμέσως, να δείξει στους παίκτες τι κάνουν λάθος και πως θα έπρεπε να γίνει. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού θα πρέπει να δίνονται οδηγίες στην ομάδα ή ακόμα και σε μεμονωμένα άτομα. Μερικοί τύποι παιχνιδιών αφήνουν μεγάλα περιθώρια για πειραματισμό στους παίκτες.

Συχνά κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού ο δάσκαλος ανακαλύπτει πιθανότητες που δεν τις είχε σκεφτεί. Για παράδειγμα, στο κυνηγητό, ένα παιδί μπορεί να κρυφτεί πίσω από μια κουρτίνα και να βγει έξω όταν όλοι σχεδόν θα έχουν πιαστεί. Τότε πρέπει να είναι εμφανής η έκπληξη του δασκάλου, να το συγχαρεί για την πρωτοτυπία του.

Καλό θα ήταν μερικές φορές να συμμετέχει και ο δάσκαλος στο παιχνίδι. Αυτό εξαρτάται από το είδος του παιχνιδιού, την ομάδα και τους στόχους που έχουν τεθεί. Η συμμετοχή του δασκάλου στο παιχνίδι αρέσει ιδιαίτερα στα παιδιά. Αλλά και για τον ίδιο το δάσκαλο είναι χρήσιμο καθώς έτσι μπορεί να μάθει καλύτερα πως λειτουργεί ένα παιχνίδι. Η θέση του δασκάλου πρέπει να είναι πάντα τέτοια ώστε να μπορεί να υποστηρίζει καλύτερα το παιχνίδι (Wiertsema, 1991).

Στη συνέχεια θα ακολουθήσουν κάποιες πρακτικές συμβουλές για την οργάνωση του παιχνιδιού:

2.1.5. ΟΡΓΑΝΩΝΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΠΑΙΚΤΕΣ

Ξεκινώντας το παιχνίδι ο δάσκαλος καλό είναι να βάλει σαν αρχή να συμμετέχουν όλοι στο παιχνίδι. Παρ' όλα αυτά, μπορεί κάποιο παιδί να έχει σοβαρό λόγο και να μη μπορεί να παίξει. Στην περίπτωση αυτή, πρέπει το παιχνίδι να οργανωθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε όλοι να έχουν έναν ρόλο. Μπορούν να υπάρχουν διαιτητές, παιδιά που κρατάνε το σκορ, επόπτες, αυτοί που είναι υπεύθυνοι για το κασετόφωνο, και άλλες δραστηριότητες. Τέλος, κάποια παιδιά θα αναφέρουν στο δάσκαλο τα αποτελέσματα του παιχνιδιού, κάποιες παρατηρήσεις για συγκεκριμένα θέματα, σχετικά με τη συνεργασία των παικτών, με τη χρήση του χώρου, τις διάφορες τακτικές, κ.ο.κ. (Wiertsema, 1991).

2.1.6. ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ

Είναι αποδεδειγμένο ότι οι ομάδες με 3 -5 άτομα λειτουργούν καλύτερα. Υπάρχουν αρκετοί τρόποι για τη διαμόρφωση της ομάδας:

Ο δάσκαλος πρέπει πάντα να διαμορφώνει τις ομάδες και να μην αφήνει τίποτε στην τύχη. Μια ομάδα μπορεί να σχηματιστεί με βάση κάποιες ομοιότητες, π.χ. το χρώμα των μαλλιών, των ρούχων, των παπουτσιών, το ύψος, τον τρόπο παιξίματος, το έτος γεννήσεως. Άλλος τρόπος διαμόρφωσης της ομάδας είναι μετρώντας[6]. Επίσης υπάρχουν παιχνίδια ειδικά για τη διαμόρφωση και το χωρισμό των ομάδων. Τέλος μπορεί να αφεθεί η πρωτοβουλία στους ίδιους τους παίκτες. Για παράδειγμα, να τους ζητηθεί να φτιάξουν τέσσερις ομάδες των πέντε ατόμων. Αυτό μπορεί να

[6] Οι παίκτες λένε τον αριθμό τους, με τη σειρά από το 1 έως το 4 και όσοι έχουν τον ίδιο αριθμό πάνε μαζί, ή ακόμη τα ίδια τα παιδιά διαλέγουν τους αριθμούς τους.

δημιουργήσει προβλήματα σε μερικά παιδιά, μια και οι φίλοι θα θέλουν να μείνουν μαζί και να μην επιτρέπουν άλλα άτομα στην ομάδα τους (Wiertsema, 1991).

2.1.7. ΔΟΥΛΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΟΜΑΔΕΣ

Υπάρχουν αρκετές φορές που οι παίκτες είναι περισσότεροι από τον καθορισμένο αριθμό που απαιτείται σε ένα συγκεκριμένο παιχνίδι. Στην περίπτωση αυτή υπάρχουν διάφορες λύσεις. Η ομάδα μπορεί να χωριστεί σε δυο μικρότερες που αυτές να δουλεύουν παράλληλα. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν ξεχωριστοί χώροι ή οι ομάδες να δουλεύουν ξεχωριστά και η μια να βλέπει την άλλη και στην περίπτωση αυτή οι θεατές έχουν και ρόλο παρατηρητή. Μια άλλη λύση είναι να αλλαχθούν οι κανόνες του παιχνιδιού, έτσι ώστε το παιχνίδι να παίζεται και από μια μεγαλύτερη ομάδα. Σχηματίζονται ζευγάρια ή επιλέγονται διαφορετικά υλικά (Wiertsema, 1991).

2.1.8. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΖΟΝΤΑΣ ΕΝΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

«Στις παιδαγωγικές ομαδικές δραστηριότητες, τα παιχνίδια κίνησης δεν είναι ανεξάρτητα, αλλά αποτελούν μέρη ενός προγράμματος» (Wiertsema, 1991: 16). Οι φάσεις αυτού του προγράμματος είναι οι εξής: εισαγωγή, αυτοσυγκέντρωση, εξερεύνηση, εμβάθυνση, κλείσιμο. Η λειτουργία αυτού του προγράμματος γίνεται βήμα – βήμα προς τον επιδιωκόμενο στόχο.

2.1.8.1. Εισαγωγή

Η εισαγωγή υπάρχει κυρίως για τη χαλάρωση των παικτών. Με την εισαγωγή οι παίκτες έρχονται σιγά – σιγά στην κατάλληλη διάθεση να κινηθούν και να παίξουν. Η εισαγωγή συνήθως αποτελείται από μια μικρή δραστηριότητα όπου συμμετέχει όλη η ομάδα ταυτόχρονα: ένα κυνηγητό, ένα κυκλικό παιχνίδι, ένα τραγούδι, ένα οικείο

παιδικό παιχνίδι ή απλά μια μικρή κουβέντα για τις προηγούμενες δραστηριότητες (Wiertsema, 1991).

2.1.8.2. Αυτοσυγκέντρωση

Οι παίκτες πρέπει να στρέψουν την προσοχή τους στο κυρίως αντικείμενο ή στο κεντρικό θέμα του προγράμματος. Είναι σημαντικό και χρήσιμο να υπάρχουν στοιχεία στο παιχνίδι που θα παίξουν ουσιαστικό ρόλο. Για παράδειγμα, αν το κεντρικό θέμα του συνολικού προγράμματος είναι η συνεργασία, στο σημείο αυτό πρέπει να χρησιμοποιηθούν παιχνίδια ανάλογα (Wiertsema, 1991).

2.1.8.3. Εξερεύνηση

Από τη φάση της αυτοσυγκέντρωσης ο παίκτης θα πρέπει να περάσει ομαλά στη φάση της εξερεύνησης, η οποία βασίζεται τόσο στην εξερεύνηση, όσο και στον πειραματισμό. Ο κάθε παίκτης εξασκείται στους κανόνες και στις οδηγίες. Αυτό γίνεται ατομικά είτε σε μικρότερες ομάδες. Το παιχνίδι αποκτά όλο και μεγαλύτερη ένταση. Ο καθένας εκτελεί το ίδιο πράγμα και έχει το χώρο και το χρόνο να το κάνει με το δικό του ξεχωριστό τρόπο (Wiertsema, 1991).

2.1.8.4. Εμβάθυνση

Στο σημείο αυτό, το κεντρικό σημείο είναι η ίδια η δραστηριότητα, όπου και διακρίνεται σαφέστερα ο τελικός στόχος. Οι προηγούμενες φάσεις είναι και αυτές απαραίτητες ώστε, οι παίκτες να βρεθούν στην καλύτερη στιγμή τους (Wiertsema, 1991).

2.1.8.5. Κλείσιμο

Το τελείωμα των δραστηριοτήτων μπορεί να γίνει είτε με ένα κινητικό παιχνίδι, ή ένα μικρό έργο, ή με διάφορες συζητήσεις. Είναι καλό για το κλείσιμο να υπάρχει ένα παιχνίδι που να τονίζει τα συναισθήματα των παιδιών (Wiertsema, 1991).

2.1.9. ΤΕΛΕΙΩΝΟΝΤΑΣ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Κάθε παιχνίδι είναι καλό να κλείνει με τον κατάλληλο τρόπο και όχι απότομα. Υπάρχουν αρκετές ιδέες για το τέλος που εξαρτώνται από τον τύπο του παιχνιδιού, την ομάδα αλλά και τον σκοπό για τον οποίο χρησιμοποιήθηκε το παιχνίδι. Συνηθίζεται ο δάσκαλος να ανακοινώνει τα αποτελέσματα, να λέει τη γνώμη του για την ομάδα, για τον τρόπο που έπαιξε. Μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να πουν μερικές σκέψεις για το παιχνίδι, ή να το αξιολογήσουν, ακόμη και να το βαθμολογήσουν. Τα παιδιά συζητούν σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες για το τι βρήκαν ενδιαφέρον στο παιχνίδι, ή το έμαθαν καινούριο. Στο τέλος μπορεί να γίνει και κάτι πιο δημιουργικό και ενεργητικό. Είτε να ζωγραφίσουν, είτε να φτιάξουν μια κατασκευή που να εκφράζει τα συναισθήματα που ένιωσαν οι μαθητές κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού (Wiertsema, 1991).

Βασικός στόχος είναι να διατηρηθεί το ενδιαφέρον των παιδιών και για να επιτευχθεί αυτό πρέπει να συμμετέχουν όλοι και ο ίδιος ο δάσκαλος με ενθουσιασμό. Ένας καλός τρόπος για να αυξηθεί η συγκέντρωση των παιδιών είναι αρχικά να χρησιμοποιηθεί ένα παιχνίδι σε κύκλο, π.χ. ένα παιχνίδι με παλαμάκια. Στα παιχνίδια που οι παίκτες σταδιακά βγαίνουν από το παιχνίδι γιατί «χάνουν», πρέπει να προσεχθεί ώστε όλοι να έχουν κάτι να κάνουν. Για παράδειγμα, οι παίκτες που βγαίνουν από το παιχνίδι «άκατα μάκατα σούκουτου μπε» παίζουν από ένα μουσικό όργανο.

Δεν είναι θεμιτό να επιλέγονται μόνο παιχνίδια που είναι δομημένα σε όλες τις λεπτομέρειες. Πρέπει να δίνεται η ευκαιρία και στα παιδιά να παίρνουν πρωτοβουλίες, π.χ. να βρίσκουν τρόπους να καταγράψουν το παιχνίδι ή να εφευρίσκουν ήχους κ.τ.λ. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι μπορεί ο καθένας να κάνει ότι θέλει. Άλλωστε, και τα ίδια τα παιδιά θέτουν κανόνες στα δικά τους παιχνίδια. Σε

κάποια κυκλικά παιχνίδια το παιχνίδι γίνεται πιο δύσκολο για τους παίκτες που βρίσκονται στην άλλη άκρη του κύκλου. Γι' αυτό καλό είναι να αλλάζεται τακτικά η φορά του παιχνιδιού, ξεκινώντας πότε από δεξιά και πότε από αριστερά. Πρέπει να υπάρχει επίγνωση του επιπέδου δυσκολίας του παιχνιδιού που επιλέγεται και αν χρειαστεί να προσαρμοσθούν οι κανόνες του παιχνιδιού στη συγκεκριμένη ομάδα παιδιών (Μακροπούλου-Βαρελάς, 2001).

2.1.10. Περιεχόμενα βασικών αξόνων για τη διδασκαλία της Μουσικής Αγωγής

Οι βασικοί άξονες με τους οποίους θα πρέπει να συνδέεται και να συνδυάζεται το μάθημα της Μουσικής Αγωγής είναι τέσσερις. Οι άξονες αυτοί μπορούν να συνδεθούν με άλλα μαθήματα του Αναλυτικού προγράμματος ή μπορούν να συνδεθούν ακόμα και μεταξύ τους.

«Η κατανόηση και η απόλαυση της μουσικής από τους μαθητές επιτυγχάνεται μέσα από δραστηριότητες (κυρίως βιωματικού χαρακτήρα), οι οποίες δημιουργήθηκαν με βασικό στοιχείο τη διαπλοκή των τεχνών, ενώ λαμβάνουν υπόψη τους τις δυνατότητες και τις ανάγκες μιας ομάδας και τις ήδη κατακτημένες γνώσεις» (Μπογδάνη-Σουγιούλ, 2004:14).

Ακούω και αναγνωρίζω

Οι μαθητές πρέπει να:

- Αναγνωρίζουν τις πηγές ήχων από τον περιβάλλοντα χώρο και να διακρίνουν τους ήχους σε φυσικούς και τεχνητούς.
- Αναγνωρίζουν και να διακρίνουν το ηχόχρωμα ρυθμικών και μελωδικών κρουστών οργάνων (όργανα της ορχήστρας Orff).
- Αναγνωρίζουν και να διακρίνουν τα είδη φωνών σε γυναικείες και αντρικές.

- Αναγνωρίζουν και να περιγράφουν με απλά λόγια στοιχεία και έννοιες της μουσικής (γρήγορα-αργά, ψηλά-χαμηλά κ.ά.).
- Αναγνωρίζουν τις μουσικές φόρμες ΑΒ και ΑΒΑ, καθώς και στοιχεία όπως η επανάληψη, η αρχή και το τέλος.
- Εξοικειωθούν, μέσα από ακροάσεις, με συνθέτες και είδη μουσικής από διαφορετικές εποχές και πολιτισμούς.
- Περιγράφουν με απλά λόγια τα συναισθήματα που τους προκαλούν οι μουσικές ακροάσεις.

Τραγουδώ και εκφράζομαι

Οι μαθητές πρέπει να:

- Ανακαλύψουν τις δυνατότητες μουσικής έκφρασης διαμέσου της φωνής.
- Αποδίδουν στοιχεία της μουσικής διαμέσου της φωνής (γρήγορα-αργά, ψηλά-χαμηλά, δυνατά-σιγά κ.ά.).
- Χρησιμοποιούν τη φωνή ως μέσω σύνθεσης και αυτοσχεδιασμού.
- Τραγουδούν μια ποικιλία τραγουδιών (ατομικά, ομαδικά, σε ζευγάρια) ελέγχοντας την αναπνοή τους, το ρυθμό και την ένταση.

Παίζω και παρουσιάζω

Οι μαθητές πρέπει να:

- Γνωρίζουν και να χειρίζονται με τους κατάλληλους τρόπους και τη σωστή τεχνική τα όργανα της κατηγορίας ρυθμικών και μελωδικών κρουστών οργάνων (όργανα της ορχήστρας Orff).
- Αναπαράγουν απλά ρυθμικά και μελωδικά σχήματα (π.χ. ostinato).

- Αντιδρούν σε απλές οδηγίες που έχουν σχέση με τη μουσική (π.χ. ξεκινώ-σταματώ).
- Αναγνωρίζουν και να αποδίδουν μουσικές γραφικές παραστάσεις με σύμβολα δικής τους επιλογής.
- Κάνουν μουσικές παρουσιάσεις ατομικά, σε μικρά ή σε μεγάλα μουσικά σύνολα.

Δημιουργώ μουσική και αυτοσχεδιάζω

Οι μαθητές πρέπει να:

- Αποδίδουν με μια ποικιλία οργάνων απλά ρυθμικά και μελωδικά σχήματα.
- Αποδίδουν με μια ποικιλία οργάνων σχήματα συνοδείας (accompaniments) και να χειρίζονται όσο καλύτερα μπορούν την ένταση, το ρυθμό και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του ήχου.
- Δημιουργούν απλά ρυθμικά, μελωδικά και συνοδευτικά σχήματα είτε στα όργανα είτε με τη φωνή τους.
- Δημιουργούν ηχητικά εφέ, χρησιμοποιώντας τα μουσικά όργανα ή τη φωνή τους, πλαισιώνοντας γνώριμα τραγούδια, παραμύθια ή ποιήματα.
- Καταγράφουν τη μουσική που δημιουργούν με σημειογραφία που παρουσιάζει στοιχεία της μουσικής με σύμβολα δικής τους επιλογής.
- Παρουσιάζουν τις μουσικές τους δημιουργίες ατομικά ή ομαδικά.
- Αναπτύσσουν κριτήρια για την αξιολόγηση των μουσικών τους παρουσιάσεων και των συμμαθητών τους (Μπογδάνη-Σουγιούλ, 2004).

2.2. ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Τα παιδιά έχουν την ικανότητα να δημιουργούν, να εκφράζονται και να παίζουν σε οποιονδήποτε χώρο και οποιαδήποτε στιγμή. Παρ' όλα αυτά, είναι σημαντικό να μπορούν να το κάνουν αυτό σε ένα χώρο που θα έχει φτιαχτεί λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες τους και τα ενδιαφέροντά τους. Σε αυτό το χώρο θα πρέπει να μπορούν να βρουν τα κατάλληλα υλικά για να ξεκινήσει η δράση, ο πειραματισμός και το παιχνίδι (Μπογδάνη – Σουγιούλ, 2004). Είναι πολύ σημαντικό για τα παιδιά να έχουν αρκετό χώρο να κινηθούν, να μπορούν να κινούνται γρήγορα γύρω – γύρω, να πηδούν ή να κάνουν θόρυβο. Αυτό είναι από τα πιο ουσιαστικά. Δεν είναι καλό να υπάρχει φόβος από μια αίθουσα που βρίθει από κίνηση. Οι παίκτες πρέπει να νιώθουν άνετα στο χώρο τους, ώστε να μπορούν να συμβάλλουν δημιουργικά σε κάθε παιχνίδι (Wiertsema, 1991).

- Ο χώρος θα πρέπει να είναι αρκετά μεγάλος, στρωμένος με μοκέτα έτσι, ώστε τα παιδιά να μπορούν να περπατούν στο χώρο αυτό ξυπόλυτα ή να μπορούν να κάθονται κάτω.
- Να υπάρχει μια γωνία στρωμένη με μαξιλάρια. Στη γωνία αυτή θα γίνονται δραστηριότητες, τα παιδιά θα ακούν μουσική ή θα συζητούν μεταξύ τους και με τη δασκάλα για θέματα που τα ενδιαφέρουν.
- Είναι απαραίτητη μια μεγάλη συλλογή από μουσικά όργανα (ξυλόφωνα, μεταλλόφωνα, τυμπανάκια, μαράκες, ντέφια κ.α.), τα οποία θα πρέπει να είναι τοποθετημένα σε συγκεκριμένα ράφια, ώστε τα παιδιά να μπορούν να τα χρησιμοποιήσουν.

- Στα ράφια αυτά επίσης τα παιδιά πρέπει να βρίσκουν αντικείμενα καθημερινής χρήσης, ρούχα και υφάσματα, καπέλα, κορδέλες και πολλά άλλα υλικά, τα οποία θα μπορούν να χρησιμοποιήσουν στις δραστηριότητές τους.
- Επίσης στα ίδια ράφια πρέπει να υπάρχουν χρώματα, δακτυλομπογιές, κηρομπογιές, μολύβια, χρωματιστά χαρτιά, πηλός, καθώς και άλλα υλικά που θα τους είναι χρήσιμα.
- Ακόμη είναι απαραίτητος ένας χώρος όπου θα υπάρχουν μηχανήματα, με τα οποία θα μπορούν να δουλέψουν για να κάνουν ηχογραφήσεις των εργασιών τους ή θα μπορούν να ακούν μουσική, παραμύθια κ.τ.λ.

Τέλος μπορούν να διακοσμηθούν οι τοίχοι με εργασίες των παιδιών ή με φωτογραφίες που τραβήχτηκαν από τις ώρες που η ομάδα δημιουργεί. Ο χώρος είναι έτοιμος, άνετος και φιλόξενος, έτοιμος να υποδεχτεί τα παιδιά και να τα κάνει να νιώθουν ασφαλή και ευχαριστημένα (Μπογδάνη-Σουγιούλ, 2004).

2.3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνει ένας σωστός εκπαιδευτικός είναι να αφήσει ο ίδιος τον εαυτό του ελεύθερο να εκφραστεί απομακρύνοντας όλους τους αυτοπεριορισμούς και τις προκαταλήψεις του σωστού και του λάθους (Μπογδάνη – Σουγιούλ, 2004). Έτσι, «θα μπορέσει να ενσωματωθεί στην ομάδα των παιδιών που θα τον οδηγήσουν με τον ενθουσιασμό τους στον μαγικό κόσμο της δημιουργίας και της φαντασίας» (Μογδάνη – Σουγιούλ, 2004: 13).

Ο δάσκαλος πρέπει να υποστηρίζει και να διευκολύνει τις μαθησιακές διαδικασίες, να σέβεται τις ανάγκες των παιδιών για ελεύθερη έκφραση και αυτοσχεδιασμό, να δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις και το κατάλληλο περιβάλλον, ώστε να μπορέσουν τα παιδιά να εξωτερικεύσουν τον συναισθηματικό τους κόσμο και να δημιουργήσουν μαζί του έναν ισχυρό δεσμό μέσα στον οποίο θα νιώθουν ασφάλεια και εμπιστοσύνη (Μπογδάνη – Σουγιούλ, 2004). Επιπλέον θα πρέπει να δείχνει κατανόηση και σεβασμό στις προσπάθειες των παιδιών για μουσική δημιουργία με βάση τις γνώσεις που διαθέτουν καθώς οφείλει να υποστηρίζει τις ιδέες τους όταν πειραματίζονται με καθετί καινούργιο και διαφορετικό. Έτσι τα παιδιά «θα αισθάνονται ενεργά μέλη της ομάδας και θα αποκτήσουν αυτοεκτίμηση» (Μπογδάνη – Σουγιούλ, 2004:14). Το πιο σημαντικό είναι ότι κάθε δάσκαλος χρειάζεται να διαθέτει υπομονή και να διατηρεί μια ενθαρρυντική και θετική στάση απέναντι στις προσπάθειες των παιδιών. Σύμφωνα με τον Hackett, «όταν ένα παιδί δεν συμμετέχει στις μουσικές δραστηριότητες της τάξης οφείλεται κυρίως στην αρνητική στάση ή σε μια απερίσκεπτη παρατήρηση του δασκάλου ή ενός γονιού κατά την παιδική ηλικία. Το τραγούδι, η κίνηση, ο ρυθμός, η ενόργανη εκτέλεση και ο αυτοσχεδιασμός είναι ικανότητες που εξελίσσονται και βελτιώνονται με την πρακτική,

αρκεί βέβαια να παρέχονται και οι ανάλογες ευκαιρίες στα παιδιά. Ένας εκπαιδευτικός που είναι ευαίσθητος και συναισθηματικός θα μπορέσει να δημιουργήσει στο παιδί μια έμφυτη αγάπη για τη μουσική και τον αυτοσχεδιασμό.

Υπάρχουν ορισμένα δημοτικά σχολεία που διαθέτουν ειδικό δάσκαλο για τη διδασκαλία της μουσικής ενώ ορισμένα άλλα δεν διαθέτουν. Όταν είναι διαθέσιμος ο δάσκαλος της μουσικής τότε ο δάσκαλος της τάξης, ύστερα από συζήτηση με τον ειδικό καθηγητή, βοηθά συνήθως στην οργάνωση και στον σχεδιασμό του μαθήματος ενισχύοντας τη μουσική παιδεία και μάθηση. Στην περίπτωση όμως που ο μουσικός δάσκαλος δεν είναι διαθέσιμος, τότε ο δάσκαλος της τάξης αναλαμβάνει την ευθύνη για το μέρος της μουσικής στη διδασκαλία των παιδιών. Επομένως πρέπει να οργανώνει το μάθημα με τέτοιο τρόπο που να χρησιμοποιεί ως βάση τα στοιχεία εκείνα της μουσικής που γνωρίζει και χειρίζεται καλύτερα.[7] «Κατά συνέπεια, για μια επιτυχημένη εισαγωγή των παιδιών στον κόσμο της μουσικής, ο παιδαγωγός πρέπει να γνωρίζει τον παιδικό ψυχισμό, να αναγνωρίζει τη σημασία που παίζει η μουσική σε αυτή την ηλικία και κυρίως να αντιλαμβάνεται τη μουσική μέσα από τα μάτια των παιδιών» (Μακροπούλου-Βαρελάς, 2001: 19). «Η μουσική αγωγή πρέπει να αποτελεί μέλημα όχι μόνο του εξειδικευμένου μουσικού αλλά και του δασκάλου της τάξης» (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001: 19), που έχει την ευκαιρία να επικοινωνεί καθημερινά με τα παιδιά, να γνωρίζει καλύτερα τις ικανότητες και τις δυνατότητές τους ώστε να ενσωματώσει τις κατάλληλες δημιουργικές μουσικές δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Στόχος του δασκάλου είναι να προσφέρει μια ολοκληρωμένη και στοιχειώδη μουσική διδασκαλία που θα περιλαμβάνει το τραγούδι,

[7] Εάν, για παράδειγμα, ο δάσκαλος αισθάνεται καλύτερα προετοιμασμένος για να προσφέρει μαθήματα με κίνηση αλλά δεν αισθάνεται ακόμη άνετα να διδάξει μουσική ανάγνωση, τότε η κίνηση μπορεί να είναι ένα καλό ξεκίνημα για τους μαθητές ή εάν ο δάσκαλος δεν αισθάνεται επαρκώς προετοιμασμένος να τραγουδήσει τραγούδια, υπάρχουν ηχογραφήσεις που μπορούν να βοηθήσουν σε αυτή τη διαδικασία.

την ακρόαση, τη μουσική ανάγνωση και γραφή, το παίξιμο μουσικών οργάνων, την κίνηση και τη δημιουργία. Ωστόσο, ο ίδιος ο παιδαγωγός οφείλει να έχει ορισμένες ιδιαίτερες ικανότητες και δεξιότητες για τη διδασκαλία της μουσικής και την ικανότητα να δημιουργήσει την κατάλληλη «ατμόσφαιρα» μέσα στην τάξη ώστε να μπορεί το παιδί να κινείται ελεύθερα και να συμμετέχει ενεργά σε όλες τις δραστηριότητες (Χαντέ, 2006).

Ο ρόλος του εμψυχωτή-δασκάλου περιέχει κάτι περισσότερο από την απλή εξήγηση του παιχνιδιού ή τη μέτρηση των αποτελεσμάτων. Ο τρόπος με τον οποίο διαλέγει τα παιχνίδια, τα παρουσιάζει και τα οδηγεί, θα επηρεάσει τα αποτελέσματα που θα έχουν τα παιχνίδια στα παιδιά. Απαιτείται μια ιδιαίτερη στάση και σχέση του δασκάλου με τα παιδιά. Σ' αυτήν τη σχέση είναι σημαντικές κάποιες προϋποθέσεις:

2.3.1. Μια στάση γεμάτη ενθουσιασμό

Μια χαρούμενη στάση είναι ουσιαστική: φαίνεται η έκπληξη του δασκάλου, είναι περίεργος για την εξέλιξη του παιχνιδιού και δείχνει στα παιδιά πως αισθάνεται και νιώθει το κάθε παιδί. Από τον τρόπο που παρουσιάζεται ο καθένας στην ομάδα, μπορούμε να δώσει περισσότερη ενέργεια. Για παράδειγμα, όταν εξηγήσει το παιχνίδι, θα πρέπει να το ζει. Όταν παρουσιάζει ένα παιχνίδι συγκέντρωσης χαμηλώνει τη φωνή του και έτσι γίνεται πιο συναρπαστικό. Ο ενθουσιασμός του δασκάλου θα μεταδοθεί γρήγορα στην ομάδα.

2.3.2. Συμμετοχή

Είναι σημαντικό για τον δάσκαλο να είναι ικανός να βάλει τον εαυτό του στην κατάσταση των συμμετεχόντων. Αν ο δάσκαλος καταφέρει να έρθει στη θέση των παιδιών, μπορεί να κατανοήσει καλύτερα τη θέση στην οποία βρίσκεται ο κάθε μαθητής. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού είναι επίσης σημαντικό να είναι ικανός να

βλέπει από την δική τους σκοπιά. Γιατί άραγε, το κάνουν μ' αυτό τον τρόπο; Κάθε διαφορετική αντίδραση έχει να πει κάτι. Ζητά απ' τους παίκτες να του υποδείξουν αν σχηματίσθηκαν σωστές ή λανθασμένες εντυπώσεις. Είναι επίσης πολύ σημαντικό για το παιδί να βλέπει και τον ίδιο το δάσκαλο να συμμετέχει στο παιχνίδι. Αυτό του δίνει ιδιαίτερο θάρρος και ζωντάνια να συνεχίσει. Αντίθετα, αν ο δάσκαλος δείχνει να βαριέται ή να αδιαφορεί και το ίδιο το παιδί δεν θα έχει την όρεξη να παίξει.

2.3.3. Μια θετική στάση

Θα πρέπει ο δάσκαλος να είναι θετικός. Να δίνει έμφαση στα πράγματα που κάνουν οι παίκτες σωστά και τους ενθαρρύνει. Να αντιμετωπίζει τα άτομα και την ομάδα σαν μια ολότητα και με σοβαρότητα. Να αναφέρει ότι παρατηρεί και τι βρίσκει όμορφο και εκπληκτικό. Αυτές οι θετικές επανατροφοδοτήσεις δυναμώνουν την εμπιστοσύνη και λειτουργούν πολύ καλύτερα από τα συνεχή παράπονα για τα πράγματα που δεν πηγαίνουν και τόσο καλά.

Μια θετική στάση έχει επίσης άμεση σχέση με την αναγνώριση των λαθών του διδάσκοντα. Δεν είναι και πολύ σοφό να προσπαθεί να φανεί καλύτερος από ότι είναι, καλό είναι ο καθένας να είναι ειλικρινής. Το να κάνει λάθη δεν είναι κακό, γιατί μόνο με τα λάθη θα μάθει το σωστό. Με αυτόν τον τρόπο θα δημιουργηθεί μια παρόμοια αντιμετώπιση και στους παίκτες.

2.3.4. Η δομή

Ο δάσκαλος πρέπει να είναι σαφής στις δραστηριότητες που εκτελεί. Να γνωρίζει ακριβώς τι κάνει, πώς και γιατί το κάνει. Μερικά παιχνίδια έχουν πολύ αυστηρή δομή, ενώ άλλα πάλι αφήνουν μεγάλα περιθώρια πρωτοβουλίας. Σε γενικές γραμμές τα παιδιά που δεν είναι τόσο συγκροτημένα χρειάζονται παιχνίδια που προσφέρουν ένα περισσότερο ανελαστικό πλαίσιο. Αυτό τους προσφέρει σαφήνεια και μια πιο στέρεη κατάσταση.

2.3.5. Ο χώρος

Είναι σημαντικό για τα παιδιά να έχουν αρκετό χώρο να κινηθούν. Πρέπει να μπορούν αν κινούνται γρήγορα γύρω-γύρω, να πηδούν ή να κάνουν θόρυβο. Αυτό είναι πολύ ουσιαστικό. Δεν πρέπει να τους φοβίζει ένας χώρος που βρίθει από κίνηση. Οι παίκτες πρέπει να νοιώθουν άνεση στον ζωτικό τους χώρο, για να μπορούν να συμβάλλουν στα παιχνίδια δημιουργικά. Και ο δάσκαλος πρέπει επίσης να έχει τον δικό του χώρο και την δική του παρουσία (Wiertsema, 1991).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Η σημασία της μουσικής στην εκπαίδευση του παιδιού είναι μεγάλη. Είναι γνωστό πόσο άμεσα επενεργεί η μουσική στο συναισθηματικό κόσμο του ανθρώπου, ιδιαίτερα όταν ο κόσμος αυτός είναι ο εύπλαστος και ευαίσθητος συναισθηματικός κόσμος του παιδιού.

Η εύθυμη μουσική για παράδειγμα, χαροποιεί και, αντίστροφα, όταν κάποιος είναι χαρούμενος, θέλει να εκφράσει τη χαρά του τραγουδώντας ή σφυρίζοντας. Η μουσική, με το να βοηθά στην έκφραση των συναισθημάτων μας, θετικών ή αρνητικών, συντελεί στην ανάπτυξη μιας όσο το δυνατό πιο ισορροπημένης προσωπικότητας. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι η μουσική μπορεί να επηρεάσει την ψυχολογική κατάσταση κάθε ανθρώπου.

Στη μουσική εκπαίδευση του παιδιού κύριος σκοπός είναι τόσο να αποκτήσουν τα παιδιά μια σφαιρική άποψη για τη μουσική, όσο να ευεργετηθούν σαν άτομα από επίδραση της μουσικής.

Με τη ευκαιρία ομαδικής εργασίας που προσφέρει η μουσική, τα παιδιά μπορούν να ασχοληθούν σε ποικίλες δραστηριότητες. Σε κάποια απ' αυτές, είτε στο τραγούδι, είτε κρατώντας το ρυθμό με παλαμάκια, το παιδί αναμφίβολα θα γνωρίσει την επιτυχία που θα του δώσει αυτοπεποίθηση. Ιδιαίτερα σ' ένα παιδί προβληματικό από συναισθηματικά συμπλέγματα η επιτυχία σε μια μουσική δραστηριότητα μπορεί να του δώσει την απαιτούμενη αυτοπεποίθηση για να απελευθερωθεί και να δείξει τις πραγματικές του ικανότητες. Έστω κάνοντας κάτι πολύ εύκολο ή κάτι πολύ μικρό για τη δραστηριότητα, αυτό θα του δώσει θάρρος να συνεχίσει και να προσπαθήσει να κάνει κάτι ανώτερο και δυσκολότερο.

Στη μουσική η ικανοποίηση της επιτυχίας είναι διπλή. Το παιδί τη δέχεται κατ' αρχήν ως άτομο, αλλά και ως μέλος της ομάδας και είναι πολύ βασικό για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του να ερεθιστεί στην ομαδική εργασία και στην ομαδική απόκτηση εμπειριών. Μέσω του ομαδικού τραγουδιού, της κίνησης, των παιχνιδιών με τραγούδι και των ομαδικών εκτελέσεων ενόργανης μουσικής, προσφέρονται θαυμάσιες ευκαιρίες στα παιδιά για κοινωνικοποίηση. Η αίσθηση της κοινωνικότητας είναι εντελώς απαραίτητη, ιδιαίτερα στα ντροπαλά παιδιά και σ' αυτά που για διάφορους λόγους αρνούνται συνεργασία. Μέσω του παιχνιδιού λοιπόν το παιδί μπορεί να «ανοιχτεί» και να πάψει να είναι κλεισμένο στον εαυτό του.

Η μουσική είναι ίσως το μόνο μέσο που θα ενθαρρύνει ένα αποτραβηγμένο παιδί να βγει από το καβούκι του και να επικοινωνήσει με τον κόσμο γύρω του. Η μουσική μπορεί και έχει τη δύναμη, να κεντρίσει τη φαντασία του και να του αποκαλύψει άγνωστες, και στον εαυτό του ακόμη, δημιουργικές δυνάμεις.

Οι μουσικές δραστηριότητες, όπως η κίνηση, τα παιχνίδια με τραγούδι ή η εκμάθηση ενός μουσικού οργάνου, ασκούν το παιδί επίσης στην αυτοπειθαρχία, στον έλεγχο και στον συντονισμό των κινήσεών του.

Πάνω απ' όλα όμως, η μουσική μπορεί να προσφέρει στο κάθε παιδί, την πραγματική χαρά και ευχαρίστηση. Τη χαρά που ίσως προέρχεται από το άκουσμα μιας εύθυμης και αγαπητής μελωδίας, τη χαρά σαν αποτέλεσμα μιας δημιουργικής εργασίας. Αυτό το συναίσθημα της χαράς το παιδί δεν θα το κρατήσει μόνο για τον εαυτό του, αλλά θα το χαρίσει και στους άλλους, στην οικογένειά του, στους φίλους του. Για το λόγο αυτό, δεν πρέπει τα παιχνίδια που επιλέγονται να έχουν θέματα λυπημένα, απομακρυσμένα και δυσάρεστα. Πρέπει όλα να είναι χαρούμενα και κυρίως με πολύ ευχάριστη μουσική. Διαφορετικά το παιχνίδι δεν έχει κανένα νόημα (Σέργη, 1985).

3.1.1. Η μουσική ανάπτυξη του παιδιού

«Ο μουσικοπαιδαγωγός Edwin Gordon χαρακτηρίζει τα πρώτα χρόνια των παιδιών ως περίοδο ανάπτυξης μουσικών ικανοτήτων. Σε αυτή την περίοδο οι μουσικές ικανότητες βρίσκονται σε μια κατάσταση συνεχούς αλλαγής, η οποία επηρεάζεται άμεσα από τα θετικά ή αρνητικά ερεθίσματα του περιβάλλοντος» (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001: 19). Ήδη από τον πρώτο τους χρόνο η μουσική ικανότητα αρχίζει να επιβάλλεται. Τα παιδιά πειραματίζονται με τους ήχους, τη διάρκεια και το ρυθμό. Έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά γεννιούνται με μια δυνατή αίσθηση του ρυθμού – που είναι σχετική με τους χτύπους της καρδιάς της μητέρας – και με μια έντονη μουσική αντίληψη. Έτσι λοιπόν, «είναι εμφανές ότι στα πρώτα χρόνια της ζωής των παιδιών, η ανάπτυξη της γλώσσας συμβαδίζει με την πορεία της μουσικής. Για παράδειγμα, η ικανότητα των παιδιών για τον σχηματισμό απλών προτάσεων αναπτύσσεται παράλληλα με την ικανότητά τους για αυτοσχέδια τραγούδια» (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001: 19, 20).

Τα ενδιαφέροντα των μικρών παιδιών περιστρέφονται κυρίως γύρω από τους εαυτούς τους και την οικογένειά τους. Πολλές φορές τα παιδιά, προκειμένου να βρουν τρόπους και μέσα για να συνοδεύσουν το παιχνίδι τους, χρησιμοποιούν αντικείμενα του περιβάλλοντός τους και την παραγωγή ήχων ή δημιουργούν ρυθμικά τραγούδια συνοδευόμενα με κινήσεις του σώματος. Οι δραστηριότητες αυτές αντανακλούν τη ζωηρή φαντασία και την εφευρετικότητα που εμφανίζουν τα παιδιά σε αυτή την ηλικία ενώ, παράλληλα, αποτελούν δείγμα της έντονης επιθυμίας τους για εξερεύνηση και μουσική δημιουργία. Επιπλέον, ένα άλλο χαρακτηριστικό που εμφανίζεται στα μικρά παιδιά είναι ο ιδιαίτερος ενθουσιασμός και ζήλος να μάθουν καινούργια ενδιαφέροντα πράγματα. Αυτός ο ενθουσιασμός και ο ζήλος μπορεί να καρποφορήσει, αν δοθούν τα κατάλληλα κίνητρα μέσα από δραστηριότητες που

σχετίζονται άμεσα με τα ενδιαφέροντα των παιδιών και ανήκουν στα πλαίσια των ικανοτήτων και των δυνατοτήτων τους (Χαντέ, 2006). Σε αυτές λοιπόν τις περιπτώσεις, πρέπει ο δάσκαλος να βρει τρόπους να οδηγήσει το παιδί στη γνώση χωρίς να εμποδίσει τον αυθορμητισμό και τη δημιουργικότητά του. Επομένως ο δάσκαλος, «είναι καλό να γνωρίζει κάποια βασικά στοιχεία για τα στάδια ανάπτυξης του παιδιού σε σχέση με τη μουσική, ώστε να μπορέσει να προσαρμόσει τη διδασκαλία του στις διαφορετικές ανάγκες κάθε ηλικίας» (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001: 20).

Αρχικά, τα παιδιά της ηλικίας τριών ετών «έχουν την ανάγκη να ακούσουν πολλές φορές ένα τραγούδι και πάντα στο πλαίσιο ενός παιχνιδιού προτού αρχίσουν τα ίδια να τραγουδούν. Τα πρώτα μουσικά παιχνίδια που εισάγονται είναι στον κύκλο αρχικά με τα παιδιά καθιστά και αργότερα όρθια να περπατούν» (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001: 20). Η μίμηση σύντομων μελωδικών μοτίβων, η ανακάλυψη και η μίμηση νέων κινήσεων, το απλό περπάτημα στον κύκλο και η σταδιακή ανάπτυξη του μυϊκού συντονισμού, είναι ορισμένα από τα χαρακτηριστικά ανάπτυξης που εμφανίζουν τα παιδιά σε αυτή την ηλικία στοχεύοντας στην ανάπτυξη του ρυθμού, ο δάσκαλος πρέπει να τραγουδά επαναλαμβανόμενα ρυθμικά σχήματα με κάθε παιδί ξεχωριστά. Τα παιδιά των τεσσάρων ετών είναι πιο κοινωνικά και μπορούν ν λειτουργήσουν πιο εύκολα σε μια μικρή ομάδα. «Με τα παιδιά αυτής της ηλικίας αρχίζει η εξερεύνηση του ρυθμού παράλληλα με τον παλμό καθώς και η επανάληψη σύντομων ρυθμικών μοτίβων στα μουσικά όργανα» (Μακρόπουλου-Βαρελάς, 2001: 20). Σε αυτή την ηλικία οι δραστηριότητες μπορούν να επεκταθούν σε παιχνίδια κύκλου με πιο πολύπλοκες κινήσεις, όπως ρυθμικά παλαμάκια, χτυπήματα στα γόνατα, αλλαγή κατεύθυνσης και ζευγάρια. «Η μίμηση του δασκάλου συνεχίζει να κατέχει σημαντικό και πρωταρχικό ρόλο» (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001: 20). Τα

παιδιά των πέντε ετών «είναι ανεξάρτητα και αγαπούν τα ομαδικά παιχνίδια. Αντιλαμβάνονται πιο εύκολα τις αλλαγές στον ρυθμό, μαθαίνουν διαφορετικά τραγούδια και παιχνίδια ενώ, αρχίζουν σταδιακά να δημιουργούν τα δικά τους. Στόχος είναι η ατομική ανάπτυξη της προσωπικότητας κάθε παιδιού, γι' αυτό το λόγο πρέπει να υπάρχει ισορροπία ανάμεσα στις ομαδικές και στις ατομικές δραστηριότητες» (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001: 20, 21). Με τα ομαδικά παιχνίδια, το παιδί μαθαίνει να λειτουργεί και να συντονίζεται ρυθμικά με την υπόλοιπη ομάδα, ενώ παράλληλα χρειάζεται και τις ατομικές δραστηριότητες που θα εξάψουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά του.

«Στην ηλικία των έξι με οκτώ χρονών, το παιδί παρουσιάζει έντονη σωματική και ψυχική ανάπτυξη. Μαθαίνει να εργάζεται ουσιαστικότερα με την ομάδα, οπότε μπορεί να αποδώσει και να εκτελέσει καλύτερα τους ομαδικούς σχηματισμούς στον χώρο» (Μακροπούλου-Βαρελάς, 2001: 21). Προς το τέλος αυτής της περιόδου το παιδί σημειώνει σημαντική εξέλιξη και πρόοδο καθώς αντιλαμβάνεται τις διαφορές στην ταχύτητα και στη διάρκεια, αναγνωρίζει τις ρυθμικές αξίες και μπορεί να τραγουδήσει ολόκληρες μουσικές φράσεις. (Μακροπούλου- Βαρελάς, 2001). «Στα οκτώ με έντεκα χρόνια το παιδί έχει καλύτερο συντονισμό κινήσεων, αυξημένη παρατηρητικότητα και μνήμη, και μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση. Αντιλαμβάνεται καλύτερα την έννοια της φόρμας» (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001: 21), αλλά και τον χώρο που το περιβάλλει. Η μουσική ικανότητα αναπτύσσεται ραγδαία κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων. Το παιδί είναι ικανό σε αυτή την ηλικία να συσχετίσει σωστά έναν ήχο με μια συγκεκριμένη φωνή ή ένα μουσικό όργανο. Μπορεί να τραγουδήσει ένα τραγούδι που περιέχει ένα ή δύο μέρη με ακεραιότητα, χωρίς να αλλάξει τονικότητα. Επιπλέον, σε αυτό το στάδιο μπορεί να παίξει πιο εύκολα

οργανικές συνοδείες, ενώ μπορεί να συγκεντρωθεί ταυτόχρονα σε δυο ή σε περισσότερα πράγματα (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001).

Όλα τα παιδιά έχουν μια έμφυτη μουσικότητα. «Σύμφωνα με τον εθνομουσικολόγο John Blacking (Μπλάκινγκ), όλα τα παιδιά έχουν βιολογικά την ικανότητα να αντιληφθούν, να νιώσουν και να εκφράσουν ο καθένας με το δικό του ξεχωριστό τρόπο, τους οργανωμένους ήχους που αποτελούν μια μουσική. Αυτή η διαπίστωση έρχεται να ενισχύσει την τάση για μια μουσική αγωγή που θα αφορά και θα απευθύνεται σε όλα τα παιδιά» (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001: 13-14).

Οι δάσκαλοι μέσα από κατάλληλα εκπαιδευτικά προγράμματα, οφείλουν να προσπαθήσουν να διδάξουν μουσική που να απευθύνεται σε όλα τα παιδιά υιοθετώντας «έναν ευέλικτο τρόπο διδασκαλίας που θα προσαρμόζεται στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε παιδιού χωριστά, ανάγκες που θα έχουν άμεση και στενή σχέση με τα μουσικά βιώματα, την πολιτιστική και κοινωνική του καταγωγή» (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001: 14).

Η μουσική αποτελεί κομμάτι της καθημερινής ζωής. Η μουσική αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του περιβάλλοντος του ανθρώπου. Όλες οι κοινωνίες και όλοι οι πολιτισμοί είχαν σύντροφο στην ιστορική τους πορεία τη μουσική. Η μουσική αποτελεί κομμάτι της κληρονομιάς. Η μουσική αποτελεί ένα αρχείο της πάλης του ανθρώπου με το περιβάλλον του στη διάρκεια των αιώνων και των σημαντικών στιγμών στη ζωή του. Είναι από τα λίγα μέσα με τα οποία μεταδίδεται τόσο εύκολα η ιστορία, η λογοτεχνία και τα στοιχεία του πολιτισμού μιας ομάδας.

Η μουσική αποτελεί τρόπο διασκέδασης για τα παιδιά. Η μουσική προκαλεί κινητική (φυσική) αντίδραση. Η μουσική έχει ιδιαίτερη επίδραση στη φυσική κατάσταση των παιδιών. Η μουσική αποτελεί τρόπο επιβεβαίωσης κοινωνικών διαδικασιών. Τα παιδιά πολύ συχνά χρησιμοποιούν τη μουσική στο παιχνίδι για

κάποιες επαναλαμβανόμενες διαδικασίες όπως είναι π.χ. ο χωρισμός σε ομάδες στη διάρκεια του παιχνιδιού.

Η μουσική αποτελεί τρόπο ένταξης στην κοινωνία. Η μουσική φέρνει τους ανθρώπους πιο κοντά. Με τον ίδιο τρόπο και τα παιδιά μέσα από το μουσικό παιχνίδι και το τραγούδι της τάξης αναπτύσσουν δεσμούς μεταξύ τους. Η μουσική είναι αισθητική έκφραση. Δεν υπάρχει επιθυμία ή συναίσθημα της ανθρώπινης ύπαρξης που να μην αντανακλάται στην τέχνη. Μέσα από τις διάφορες μορφές της τέχνης ο άνθρωπος μπορεί να βρει τρόπο να εκφράσει συναισθήματα που δεν μπορούν να εκφραστούν μέσα από άλλα συστήματα συμβολισμού. Τα παιδιά μπορούν να δώσουν διέξοδο στα συναισθήματά τους μέσα από τη μουσική και την κίνηση ενώ η μουσική που ακούν, που τραγουδούν ή παίζουν τους αγγίζει με τρόπους που δεν μπορούν εύκολα να εκφράσουν μέσα από λόγια. Η ικανότητα του ανθρώπου να εκφράζει έννοιες και συναισθήματα χρησιμοποιώντας σύμβολα (λέξεις, ήχους, χρώματα, κίνηση) αποτελεί ίσως το σημαντικότερο κατόρθωμά του. Ανάμεσα σε αυτούς τους τρόπους συμβολισμού, η μουσική είναι μοναδική. Επειδή ακριβώς η μουσική δεν έχει συγκεκριμένη έννοια όπως οι λέξεις, το κάθε άτομο μπορεί να βρει τη δική του έκφραση και να δημιουργήσει τη δική του ερμηνεία.

Η μουσική αποτελεί τρόπο γνώσης. Η ανθρώπινη ευφυΐα θεωρήθηκε στο παρελθόν μονοδιάστατη. Τελευταίες μελέτες έδειξαν ότι υπάρχουν περισσότερες από μια ευφυΐες με άλλα λόγια, τρόποι με τους οποίους γνωρίζει το ανθρώπινο μυαλό. Ανάμεσα στις βασικές ευφυΐες κατατάσσεται και η μουσική ευφυΐα. Η ενασχόληση με τη μουσική απαιτεί σκέψη, λογική, δημιουργία και νοητική λειτουργία, με άλλα λόγια μουσική νοημοσύνη.[8]

[8] http://www.eleftherovima.gr/cgi-bin/news/viewnews.cgi?newsid984179059,73243 Σμαρώ Χρυσοστόμου (9/3/2001) «Η μουσική είναι αισθητική έκφραση».

3.1.2. Πως βιώνουν τα παιδιά τη μουσική

> Συνήθως ο ρόλος της μουσικής στην αγωγή του παιδιού περιβάλλεται με εξωμουσικές έννοιες, δίνοντας, για παράδειγμα, μεγαλύτερη έμφαση στον ρόλο που παίζει η μουσική στη γενικότερη ανάπτυξη του παιδιού, και όχι τόσο στον τρόπο που την αισθάνονται και τη βιώνουν. Ίσως όμως ο πιο σημαντικός λόγος που δικαιολογεί την ένταξη της μουσικής σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης είναι το τι σημαίνει τελικά η μουσική για τα ίδια τα παιδιά (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001:18).

Τα παιδιά βιώνουν τη μουσική πολυδιάστατα και πιο συγκεκριμένα ως:

- Συναισθηματική έκφραση: Τα παιδιά μπορούν να εκφράσουν ελεύθερα τα συναισθήματά τους, είτε είναι ευχάριστα είτε δεν είναι, μέσα από ένα τραγούδι, έναν χορό ή ακόμη έναν αυτοσχεδιασμό.
- Αισθητική εμπειρία: Τα παιδιά, μέσω της μουσικής, έρχονται σε επαφή με μια βαθύτερη συναισθηματική και πνευματική ευχαρίστηση. Μαθαίνουν να αγαπούν το πραγματικά ωραίο, και αργότερα αυτή την ικανότητά τους να τη μεταφέρουν και σε άλλους τομείς της ζωής τους.
- Τρόπο διασκέδασης: Τα παιδιά βλέπουν τη μουσική σαν ένα παιχνίδι, όπου τους δίνεται η ευκαιρία να εξωτερικεύσουν και να κάνουν πραγματικότητα τις σκέψεις και τις ιδέες τους.
- Συμβολική αναπαράσταση: Τα παιδιά για την αναπαράσταση των μουσικών ήχων χρησιμοποιούν σύμβολα και εικόνες που βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με το οικογενειακό και το κοινωνικό τους περιβάλλον.
- Σωματική έκφραση: Τα παιδιά εκφράζονται μέσα από την κίνηση και τον χορό, ενώ διοχετεύουν και ένα μέρος της ενέργειάς τους (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001).

3.1.3. Στόχοι που επιτυγχάνονται μέσω της μουσικής

Ένας από τους βασικότερους και κυρίαρχους στόχους της μουσικής αγωγής είναι η ανάπτυξη μιας προσωπικής και συναισθηματικής σχέσης του παιδιού με τη μουσική, μια σχέση που επιτρέπει στο παιδί να βρει τη μουσική του έκφραση χωρίς συγκεκριμένα όρια και περιορισμούς (Χαντέ, 2006). Η μουσική ικανότητα του παιδιού εμφανίζεται από πολύ μικρή ηλικία και γι' αυτό το λόγο[9] θα πρέπει να συμμετέχει σε δημιουργικές δραστηριότητες όπως, το τραγούδι, η κίνηση, η ενόργανη εκτέλεση, η σύνθεση και ο αυτοσχεδιασμός, από τις οποίες θα αποκομίσει πλούσιες μουσικές εμπειρίες. Επιπλέον, η μουσική είναι «ένας ισχυρός παράγοντας κοινωνικοποίησης» (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001:18), που βοηθά το παιδί στο να αποβάλλει τις προκαταλήψεις και τους φόβους του. Μαθαίνει να έρχεται σε επαφή με τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης, να αποδέχεται και να σέβεται τις απόψεις των άλλων ενώ συγχρόνως μαθαίνει να συμμετέχει ενεργά σε ομαδικά σύνολα. Κατά συνέπεια, όταν το παιδί νιώθει ότι έχει την ευκαιρία, από το δάσκαλο, να δημιουργήσει και να εκφραστεί μέσω της μουσικής, ενισχύει την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμησή του, γεγονός που βοηθάει στην ανάπτυξη και στην ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του.

Ένας ακόμη στόχος που προάγεται με τη μουσική είναι η ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της φαντασίας του παιδιού. Το παιδί την ώρα που πειραματίζεται και δημιουργεί μουσικά, αισθάνεται απελευθερωμένο από όλες τις σκέψεις και τους προβληματισμούς του, φαντάζεται ότι βρίσκεται σε άλλους κόσμους, εξωπραγματικούς, ενώ νιώθει χαρά και ευδαιμονία που κατορθώνει κάτι αξιόλογο και σημαντικό (Χαντέ, 2006). Τελικός στόχος της μουσικής αγωγής είναι η ενίσχυση της πολιτικής και θρησκευτικής συνείδησης των παιδιών μέσα από τη διδασκαλία

[9] Για να μπορέσει το παιδί να αναπτυχθεί και να ωριμάσει μουσικά.

τραγουδιών με θρησκευτικό και πολιτιστικό περιεχόμενο, που βοηθούν και συμβάλλουν στη διαιώνιση και στη μετάδοση της ιστορίας, της λογοτεχνίας, της πολιτιστικής κληρονομιάς (Μακροπούλου – Βαρελάς, 2001).

3.2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Μέσα από πολλές και σημαντικές έρευνες που έχουν γίνει είναι επιστημονικά τεκμηριωμένο πως το μουσικό παιχνίδι παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης.

Τα μουσικά παιχνίδια αποσκοπούν στο να εμπεδώσει το παιδί τις βασικές έννοιες της μουσικής, να καλλιεργήσει τις μουσικές δεξιότητες και τη δημιουργική φαντασία του. Μπορούν να πραγματοποιηθούν με πολλές παραλλαγές, ανάλογα με τη δυναμική της τάξης, την ηλικία των παιδιών, τα ενδιαφέροντά τους και τη γενικότερη κουλτούρα του στενότερου και ευρύτερου κοινωνικού τους περιβάλλοντος.

Το μουσικό παιχνίδι εκτός από τη χαρά και την ελευθερία έκφρασης που προσφέρει, κερδίζει το ενδιαφέρον του παιδιού για το μάθημα και ενισχύει τη διάθεσή του για μάθηση. Ιδιαίτερα το ομαδικό μουσικό παιχνίδι βοηθά στην ανάπτυξη της συνεργασίας και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών.

Είναι πολύ σημαντικό να γίνει προσπάθεια ώστε να μη χαθεί το παιχνίδι από τη ζωή του παιδιού. Ακόμη περισσότερο δεν πρέπει να χαθεί η διάθεση του παιδιού για το παιχνίδι, γιατί τότε χάνει την επαφή του με τη ζωή. Το παιχνίδι είναι το φτερό του παιδιού. Αν κοπεί τότε θα χάσει τη διάθεση να πετάξει στη ζωή. (Αποστολίδου, Ζεπάτου, 2004).

> Το παιχνίδι είναι κάτι ιδιαίτερο. Δημιουργεί μια κατάσταση πίστης και έτσι επιτρέπει τη φαντασία να βασιλεύει ελεύθερα…Με αυτή την πίστη και την άνευ όρων παράδοση στο παιχνίδι και στη φαντασία, ελευθερώνονται νέες δυνάμεις: μια άλλη άποψη του εαυτού μας, η αυτοπεποίθηση ή μια καινούργια ενέργεια, που μπορούν να μας βοηθήσουν να αντεπεξέλθουμε με την καθημερινή πραγματικότητα… (Wiertsema, 1991: 3).

Παρακάτω ακολουθούν προτάσεις που συνοψίζουν το ρόλο του παιχνιδιού στη διαδικασία της μάθησης όπως τον αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι δάσκαλοι:

1. Τα παιδιά ψυχαγωγούνται μετά από μια δύσκολη δραστηριότητα.
2. Το παιδί διαχωρίζεται από την «σοβαρή» μάθηση.
3. Σέβεται την ανάπτυξη των παιδιών.
4. Το οργανωμένο παιχνίδι εισάγει τα παιδιά στους κανόνες και την πειθαρχία.
5. Τα παιδιά θέτουν τους δικούς τους «όρους» στη διάρκεια του ελεύθερου παιχνιδιού.
6. Ανταποκρίνεται στη φυσική κλίση των παιδιών.
7. Αποτελεί μέσο μάθησης.
8. Ενισχύει την αυτοπεποίθηση.
9. Λειτουργεί θεραπευτικά για τα παιδιά.
10. Αποκαλύπτει το στάδιο εξέλιξης των παιδιών (Μακροπούλου-Βαρελάς, 2001: 30).

Το μουσικό παιχνίδι κατέχει μια σημαντική και ξεχωριστή θέση στη διαδικασία της μάθησης καθώς λειτουργεί ως «μέσο έκφρασης, κοινωνικοποίησης, διοχέτευσης της ενεργητικότητας» (Μακροπούλου-Βαρελάς, 2001:30) και της μουσικής δημιουργίας. Συντελείται σε ένα ευχάριστο και χαρούμενο κλίμα, μέσα στο οποίο τα παιδιά μαθαίνουν γρηγορότερα και πιο αποτελεσματικά, ενώ προωθεί «την καλύτερη κατανόηση των αφηρημένων μουσικών εννοιών, τη ρυθμική και τονική ικανότητα των παιδιών, τη νοητική τους ικανότητα, αλλά και την αισθητηριακή-κινητική τους ανάπτυξη» (Μακροπούλου-Βαρελάς, 2001:31). Βασικός στόχος για τη σωστή διδασκαλία ενός μουσικού παιχνιδιού είναι η ενεργή και ενθουσιώδης συμμετοχή του/ της δασκάλου/ ας σε αυτό. Ένας καλός τρόπος για να μπορέσουν τα παιδιά να συγκεντρωθούν σε μια δραστηριότητα είναι «να ξεκινήσει το μάθημα της μουσικής με ένα παιχνίδι σε κύκλο όπως για παράδειγμα, ένα παιχνίδι με παλαμάκια» (Μακροπούλου-Βαρελάς, 2001:32). Η επιλογή των μουσικών παιχνιδιών πρέπει να ανταποκρίνεται στις ικανότητες των παιδιών. Είναι καλό ο δάσκαλος να «έχει επίγνωση του επιπέδου δυσκολίας του παιχνιδιού που επιλέγει και αν χρειαστεί να προσαρμόζει τους κανόνες του παιχνιδιού στη συγκεκριμένη ομάδα παιδιών» (Μακροπούλου-Βαρελάς, 2001:32). Δεν πρέπει να επιλέγονται μόνο μουσικά παιχνίδια που είναι αυστηρά δομημένα, αλλά είναι καλό επίσης να παραχωρούνται

ορισμένα περιθώρια και να «δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να παίρνουν πρωτοβουλίες»[10] (Μακροπούλου-Βαρελάς, 2001:32). Επιπλέον, το μουσικό παιχνίδι λειτουργεί θεραπευτικά καθώς εμπλέκει ακόμη και τα παιδιά εκείνα που είναι ντροπαλά και δεν έχουν θάρρος συμβάλλοντας, με τον τρόπο αυτό, στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησής τους. Επομένως, τα παιδιά απελευθερώνονται από τους φόβους και περιορισμούς που είχαν θέσει στους εαυτούς τους και δείχνουν τις πραγματικές τους ικανότητες.

> Είναι παραδεκτό από όλους ότι δεν υπάρχει μουσική χωρίς μάθηση μουσικής, όπως και καμία μάθηση δεν είναι ολοκληρωμένη χωρίς τη μουσική. Στο σχολείο, λοιπόν, η μουσική είναι αυτή που κάνει τη διαφορά. Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί τη σπουδαιότητά της στο σχολικό πρόγραμμα, αφού γνωρίζει ότι η μουσική εκλεπτύνει τις φυσικές και γενετικές τάσεις του παιδιού για το ωραίο, το υψηλό, ζεσταίνει την καρδιά του, υψώνει την ψυχή του, εμψυχώνοντάς το με τις όποιες επιτυχίες του, διδάσκοντάς το πολλά, μα πάρα πολλά. Η μουσική παίζει σημαντικό ρόλο στην όλη ανάπτυξη του παιδιού, γιατί το εφοδιάζει με γνώσεις και με δεξιότητες, το κοινωνικοποιεί εντάσσοντάς το ομαλά στον κόσμο των συνομηλίκων του. Σύμφωνα με τον Reid η μουσική παρέχει, όπως και όλες οι τέχνες, μια μοναδική γνώση που βοηθά στην εκπλήρωση του στόχου του σχολείου. Είναι το αντικείμενο που απευθύνεται στο σύνολο των μαθητών, και όχι μόνο στους λίγους ή στους προικισμένους (Παπαζαρής, 2004: 16).

Ιδιαίτερα η χρήση του μουσικού παιχνιδιού είναι πολύ σημαντικό στοιχείο, όχι μόνο στη διδασκαλία της μουσικής, αλλά και πολλών άλλων μαθημάτων, και κυρίως μαθημάτων «ζωής». Μέσω του μουσικού παιχνιδιού διαμορφώνεται ολόκληρος ο συναισθηματικός κόσμος του παιδιού, επηρεάζονται τα συναισθηματικά χαρακτηριστικά του και διαπλάθεται κοινωνικά. Τον βοηθά στην ομαλή κοινωνικοποίηση του - αφού το παιχνίδι είναι μια μικρογραφία της κοινωνίας στην οποία θα ενταχθεί μετά από μερικά χρόνια – αλλά και στην ομαλή συνύπαρξή του με κάθε άνθρωπο. Εκτός από αυτά το παιδί ψυχαγωγείται και ταυτόχρονα μαθαίνει πολύ σημαντικά πράγματα (με έμμεσο τρόπο). Τα παιδιά πρέπει να παίζουν όσο το

[10] Για παράδειγμα, να εφευρίσκουν ήχους ή να δημιουργούν τις δικές τους συνθέσεις χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πρέπει να υπερβούν ή να ξεπεράσουν ορισμένα όρια.

δυνατόν περισσότερο, και όχι μόνο μουσικά παιχνίδια αλλά κάθε είδος παιχνιδιού, καθώς όλα έχουν κάτι να του προσφέρουν.

Μέσω του παιχνιδιού το παιδί μπορεί επίσης να εξασκηθεί στην πειθαρχία καθώς, για να λειτουργήσει σωστά το παιχνίδι πρέπει όλοι οι παίκτες να πειθαρχούν. Το παιχνίδι και η πειθαρχία είναι δυο έννοιες που αλληλοσυμπληρώνονται. «Το σωστά οργανωμένο και δομημένο παιχνίδι εισάγει τα παιδιά στους κανόνες και την πειθαρχία, ενώ μπορεί να λειτουργήσει ως πρότυπο με απώτερο στόχο την ευγενή άμιλλα και την απόκτηση δεξιοτήτων» (Μακροπούλου-Βαρελάς, 2001:33). Εκτός όμως από το οργανωμένο μουσικό παιχνίδι υπάρχει και το ελεύθερο στο οποίο τα παιδιά μπορούν να πάρουν πρωτοβουλίες και να θέσουν τους δικούς τους όρους και τους δικούς τους κανόνες (Μακροπούλου-Βαρελάς,2001). Το πιο σημαντικό απ' όλα είναι πως το μουσικό παιχνίδι προσφέρει σε κάθε παιδί την πραγματική χαρά και ευχαρίστηση για εσωτερική έκφραση και δημιουργία (Χαντέ, 2006), ένα συναίσθημα που αισθάνονται τα παιδιά την ανάγκη να το μοιραστούν με τους ανθρώπους που υπάρχουν γύρω τους.

Παραδείγματα μουσικού παιχνιδιού συναντώνται σε ομαδικά παιχνίδια, σε μουσικοκινητικά αλλά και σε παιχνίδια που έχουν σαν βάση τη μουσική σύνθεση και τον αυτοσχεδιασμό. Η θεματολογία αυτών των μουσικών παιχνιδιών στηρίζεται συνήθως σε θρησκευτικά, κοινωνικά και εποχιακά ερεθίσματα που έχουν σαν κύριο στόχο τη διαιώνιση της παράδοσης και του πολιτισμού (Χαντέ, 2006).

3.3. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ

Τα παιχνίδια έχουν χωρισθεί σε κατηγορίες, ανάλογα με την κεντρική ιδέα που περιέχουν και το στόχο του κάθε παιχνιδιού. Η κατηγοριοποίηση των παιχνιδιών είναι πολύ χρήσιμη, καθώς βοηθά δασκάλους, γονείς και γενικά τους εκπαιδευτικούς στη διδασκαλία των παιχνιδιών.

Επίσης τα παιχνίδια χωρίζονται και ανάλογα με την ηλικία του παιδιού. Σε κάθε παιχνίδι αναφέρεται η κατάλληλη ηλικία όπου μπορεί να διδαχθεί το παιχνίδι. Πολλά από τα παιχνίδια είναι κατάλληλα για όλες τις ηλικίες. Μερικά παιχνίδια μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο με παιδιά όσο και με ενήλικες. Βέβαια, θα αλλάξει ο τρόπος παρουσίασης – πολλές φορές προσθέτοντας κανόνες – αλλά η αρχή του παιχνιδιού και η ευχαρίστηση που προέρχεται από το παίξιμο παραμένει η ίδια.

> Οι υποδείξεις για την ηλικία βασίζονται στους διαχωρισμούς που συνήθως χρησιμοποιούνται στο εκπαιδευτικό σύστημα:
> 4 – 6 ετών (Παιδικοί σταθμοί – Νηπιαγωγεία)
> 6 και πάνω (Πρώτες τάξεις Δημοτικού)
> 9 και πάνω (Μεγαλύτερες τάξεις Δημοτικού)
> 12 και πάνω (Γυμνάσιο / Έφηβοι)
> 16 και πάνω (Λύκειο / Έφηβοι / Ενήλικοι) (Wiertsema, 1991: 19).

Οι κατηγορίες των παιχνιδιών είναι οι εξής:

3.3.1. Εισαγωγικά παιχνίδια

Αυτά τα παιχνίδια δημιουργούν μια ευχαρίστηση και αρκετά ελεύθερη ατμόσφαιρα. Ενισχύουν το αυθόρμητο και την ενεργητικότητα αυτών που συμμετέχουν. Ιδιαίτερα, όταν η ομάδα αισθάνεται λίγο έξω απ' τον χώρο και ξένοι ο ένας με τον άλλον, είναι όμορφο να κινούνται και να κάνουν κάτι ομαδικά. Αυτά τα παιχνίδια είναι πράγματι ομαδικά: η ομάδα δουλεύει με σταθερότητα, σαν μια ολότητα και αυτό ενισχύει την αίσθηση της ομαδικότητας. Τα κύρια χαρακτηριστικά των παιχνιδιών αυτών είναι η απλότητά τους και η μικρή τους διάρκεια (Wiertsema, 1991).

3.3.2. Παιχνίδια αντίδρασης

Αυτά τα παιχνίδια εξαρτώνται πολύ από τις γρήγορες αντιδράσεις. Απαιτούν την ενεργό «παρουσία» των παιδιών. «Τα παιχνίδια αντίδρασης προκαλούν τον παίκτη να είναι ανοιχτός σε ότι συμβαίνει κάθε στιγμή και να αντιδράσει σ' αυτό. Οι παίκτες πρέπει να είναι συνειδητοποιημένοι ως προς τον εαυτό τους, τους άλλους και το περιβάλλον. Θα τους ζητηθεί να αντιδράσουν σε μια απρόσμενη στιγμή. Αυτό προϋποθέτει μια αυθόρμητη στάση: ανοιχτή και ελαστική» (Wiertsema, 1991: 52).

3.3.3. Κυνηγητά

Τα κυνηγητά είναι καθαρά κινητικά παιχνίδια. Είναι πολύ διασκεδαστικό να κυνηγάς κάποιον ή αντίθετα, να προσπαθείς να ξεφύγεις από αυτόν που σε καταδιώκει. Συχνά το πρώτο πράγμα που κάνουν τα παιδιά όταν βρίσκονται σ' ένα μεγάλο χώρο, είναι να τρέχουν γύρω – γύρω και να παίζουν κυνηγητό. Το μειονέκτημα αυτών των παιχνιδιών είναι ότι κάποιοι παίκτες πρέπει να βγουν έξω. Γι' αυτό όμως υπάρχει λύση: οι παίκτες που έχουν βγει από το παιχνίδι μπορούν να ξαναμπούν μετά από λίγη ώρα, ή μπορούν να παίξουν σε έναν άλλο χώρο. Επίσης μπορούν να ελευθερωθούν από άλλους παίκτες και έτσι να ξαναμπούν στο παιχνίδι (Wiertsema, 1991).

3.3.4. Παιχνίδια με τη χρήση διαφόρων αντικειμένων

Στα παιχνίδια αυτά η χρήση διαφόρων υλικών σαν σημείο αφετηρίας, είναι μια ευχάριστη έκπληξη. Άσχετα υλικά μεταξύ τους όπως εφημερίδες, κομμάτια ύφασμα, σκοινιά, ή οποιουδήποτε είδους πλαστικό, διεγείρουν τη φαντασία κάθε ανθρώπου. Οι παίκτες καλούνται να περιεργαστούν το υλικό και να επιδείξουν τις ανακαλύψεις τους στην ομάδα. Είναι θαυμαστό να βλέπει κανείς πόσες δυνατότητες προσφέρουν αυτά τα υλικά. Μια μπάλα για παράδειγμα, μπορεί κανείς να την πετάξει, να την πιάσει, να την κυλήσει και να την αναπηδήσει (Wiertsema, 1991).

3.3.5. Παιχνίδια που αναπτύσσουν προσωπικές ικανότητες:

3.3.5.1. Παιχνίδια ακοής

Αυτά τα παιχνίδια βασίζονται στο προσεκτικό άκουσμα διαφορετικών ήχων και της αντίδρασης που προκαλείται. Το κύριο χαρακτηριστικό αυτών των παιχνιδιών είναι η σύγκριση και αναγνώριση των ήχων. Παράλληλα με την ικανότητα να ακούει κάποιος, εξασκείται η μνήμη, η εξυπνάδα και οι ικανότητες αυτοσχεδιασμού. Συχνά, στην περίπτωση των παιχνιδιών αυτών, ένας παίκτης έχει δεμένα τα μάτια ώστε να λειτουργεί αποκλειστικά η ακοή (Storms, 1991).

3.3.5.2. Παιχνίδια συγκέντρωσης

Τα παιχνίδια συγκέντρωσης έχουν σαν στόχο να μάθουν τα παιδιά να ακούνε, κάτι πολύ δύσκολο. Για να έχουν επιτυχία όμως τα παιχνίδια αυτά χρειάζεται μεγάλη προσοχή και αυστηρή πειθαρχία. Τα παιχνίδια συγκέντρωσης είναι αρκετά δύσκολα και κουραστικά γιατί απαιτούν πολύ μεγάλη και συνεχή διανοητική προσπάθεια από τους συμμετέχοντες. Γι' αυτό το λόγο καλό είναι να μην διαρκούν πολύ. Πρέπει να υπάρχει βεβαιότητα ότι η ομάδα παίζει χωρίς να δυσανασχετεί (Storms, 1991).

3.3.5.3. Παιχνίδια – Test

Πρόκειται για μια μορφή παιχνιδιών που προσφέρουν πολλές δυνατότητες. Αρέσουν κυρίως στα μικρά παιδιά γιατί τους δίνουν την ευκαιρία να αναμετρηθούν μεταξύ τους, με ευχάριστο τρόπο. Ένα παιχνίδι – test μπορεί να ενταχθεί στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για να εκτιμηθούν οι γνώσεις μιας ομάδας ή να ελαττωθούν τα κενά της. Στην περίπτωση αυτή θέτονται οι ανάλογες ερωτήσεις σε ένα συγκεκριμένο θέμα. Ο διδάσκων δεν πρέπει να ξεχνά να ανταμείβει τον νικητή έστω και συμβολικά, είτε είναι ένας, είτε μια ομάδα παιδιών (Storms, 1991).

3.3.6. Παιχνίδια που αναπτύσσουν την κοινωνικότητα:

3.3.6.1. Παιχνίδια προσέγγισης και παρουσίασης

Αυτά τα παιχνίδια είναι κατάλληλα για να δημιουργήσουν ένα φιλικό και άνετο κλίμα σε όλη την ομάδα. Τους δίνεται η ευκαιρία να πλησιάσει ο ένας τον άλλον εκούσια, ελεύθερα και φυσικά. Αυτός είναι και ο λόγος που αυτά τα παιχνίδια προτείνονται αμέσως μόλις σχηματισθεί μια ομάδα, όπου οι παίκτες νιώθουν ξένοι ακόμα και καθόλου άνετα. Τα περισσότερα από αυτά τα παιχνίδια είναι ομαδικά και όλοι συμμετέχουν σε μια ή περισσότερες ομάδες, έχουν απλή δομή και δεν διαρκούν πολύ (Storms, 1991).

3.3.6.2. Παιχνίδια επικοινωνίας

Στα παιχνίδια αυτά, «τα μέλη μιας ομάδας μαθαίνουν να αλληλοαντιδρούν μέσα σε ένα πλαίσιο αρκετά ελαστικό. Έρχονται σε επαφή οι μεν με τους δε, σε συνθήκες όπου το αποτέλεσμα δεν είναι από πριν καθορισμένο» (Storms, 1991: 51). Κύριο χαρακτηριστικό των παιχνιδιών αυτών είναι η επικοινωνία και οι άμεσες αντιδράσεις. Δεν έχει σημασία το αποτέλεσμα ούτε αν υπάρχουν νικητές ή όχι (Storms, 1991).

3.3.6.3. Παιχνίδια εμπιστοσύνης

Αυτά τα παιχνίδια έχουν την ικανότητα να μπορούν να αναπτύσσουν το αίσθημα της εμπιστοσύνης των παικτών, σε ατομικό αλλά και σε ομαδικό επίπεδο. Αυτό το αίσθημα ενισχύεται κυρίως όταν κάποιο καινούργιο μέλος γίνεται δεκτό στην ομάδα και πρέπει να υποστηριχθεί από αυτή. Τα παιχνίδια εμπιστοσύνης αναφέρονται σε ομάδες που τα μέλη του έχουν γνωριστεί αρκετά καλά και το κλίμα είναι άνετο. Αν δεν ισχύει αυτό είναι καλύτερα τα παιχνίδια αυτά να γίνουν αργότερα, ώστε να γνωριστεί η ομάδα, επειδή διαφορετικά μπορεί να προκαλέσουν αντίθετα

αποτελέσματα από τα αναμενόμενα. Κύριος στόχος είναι να αναπτυχθεί σιγά - σιγά το αίσθημα ψυχολογικής ασφάλειας (Storms, 1991).

3.3.6.4. Παιχνίδια συνεργασίας

Είναι ευνόητο ότι όταν οι άνθρωποι κάνουν μια ομαδική δουλειά, έτσι μπορούν να πετύχουν περισσότερα πράγματα από ότι αν εργάζονται ατομικά. Αυτό ενισχύει την εμπιστοσύνη των ανθρώπων. Το κεντρικό σημείο των παιχνιδιών αυτών είναι η αλληλεπίδραση μεταξύ των παικτών. Δεν ενδιαφέρει όμως ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα, ή αν υπάρχει κάποιος νικητής. Νικητές είναι όσοι δουλεύουν ομαδικά (Wiertsema, 1991).

3.3.6.5. Παιχνίδια έκφρασης

Με τα παιχνίδια αυτά οι παίκτες μπορούν να δείξουν κάτι από τον εαυτό τους. Ο κάθε παίκτης μπορεί να παρουσιάσει με το δικό του τρόπο την κάθε ιδέα του. Τα παιδιά πρέπει να ξέρουν πως δεν υπάρχει μόνο μια σωστή λύση, αλλά μεγάλος αριθμός από διαφορετικές πιθανότητες. Τα παιχνίδια έκφρασης προκαλούν την φαντασία και τον αυθορμητισμό και έτσι προβάλλουν δημιουργικές λύσεις σε οποιαδήποτε απρόβλεπτη κατάσταση. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ομάδες που αισθάνονται οικεία μεταξύ τους. Για να προβληθεί κάτι από το κάθε άτομο, πρέπει ο καθένας να αισθάνεται ασφαλείς (Wiertsema, 1991).

3.3.7. Παιχνίδια που αναπτύσσουν δημιουργικό πνεύμα:

3.3.7.1. Παιχνίδια έκφρασης και αυτοσχεδιασμού

Για την επίτευξη των παιχνιδιών αυτών καλό είναι σε όλη την ομάδα να επικρατεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης και ασφάλειας. Τα παιχνίδια αυτά συμβάλλουν στην μεγαλύτερη συνοχή της ομάδας, ενισχύοντας την προσωπικότητα των παικτών και είναι η βάση για να εκφράσουν οι παίκτες τις δικές τους ιδέες και τις απόψεις

τους. Έτσι ο καθένας θα αποκτήσει φαντασία και εφευρετικότητα, ξεπερνώντας το φόβο μήπως τον κοροϊδέψουν ή ότι μπορεί να κριθεί. Κύριος στόχος των παιχνιδιών αυτών είναι η παρότρυνση κάθε μέλους της ομάδας ώστε να παίρνει πρωτοβουλίες, ενισχύοντας ταυτόχρονα την ιδέα της ασφάλειας. Επίσης σημαντικός στόχος είναι να αποκτήσουν τα παιδιά αρκετή πείρα ώστε να επινοούν αυθόρμητα και να βρίσκουν δημιουργικές λύσεις σε απρόβλεπτες καταστάσεις (Storms, 1991).

3.3.7.2. Παιχνίδια γρίφων

Τα παιχνίδια των γρίφων προορίζονται για παιδιά από 8 – 12 χρονών. Στη ηλικία αυτή τα παιδιά τρελαίνονται για γρίφους και αινίγματα. Στόχος είναι να μάθουν τα παιδιά να χρησιμοποιούν μουσικά υλικά, με κάθε δυνατό τρόπο, να αποκτήσουν την ικανότητα να παρατηρούν τα πράγματα από διαφορετικές γωνίες και να ψάχνουν για πρωτότυπες λύσεις. Ταυτόχρονα υπάρχει η προσδοκία για ενίσχυση της φαντασίας και της αυτογνωσίας ώστε να ενισχυθούν οι προσωπικές δημιουργικές ικανότητες αυτών που συμμετέχουν. Για να γίνει το παιχνίδι πιο ευχάριστο συχνά χρησιμοποιείται το στοιχείο του συναγωνισμού: Ποιος θα βρει πρώτος τη λύση; (Storms, 1991).

3.3.7.3. Παιχνίδια διαδρομής

Τα παιχνίδια διαδρομής είναι παιχνίδια μεγάλης διάρκειας. Οι παίκτες ρίχνουν το ζάρι και ακολουθούν μια συγκεκριμένη διαδρομή σε μικρογραφία ή ακόμα και σε φυσικό μέγεθος. Κάθε φορά πρέπει να εκτελούν με επιτυχία κάποιες μουσικές δοκιμασίες. Ο δάσκαλος σε κάθε παράσταση δίνει από ένα βαθμό κάθε φορά και στο τέλος νικητής είναι αυτός που έχει τη μεγαλύτερη βαθμολογία και όχι αυτός που θα έχει τελειώσει πρώτος. Τα παιχνίδια αυτά είναι καρπός της φαντασίας της κάθε ομάδας (Storms, 1991).

3.3.7.4. Προβλήματα – Αινίγματα – Μαντέματα

Σε κάποια ηλικία αρέσει στα παιδιά να κρύβουν πράγματα, να φτιάχνουν puzzles ή να βρίσκουν μόνοι τους τις απαντήσεις σε ιδιαίτερες ερωτήσεις. Στα παιχνίδια αυτά η έμφαση δίνεται στο να μάθουν τα παιδιά να παρατηρούν τις λεπτομέρειες και γενικά να παρατηρούν προσεκτικά. Όταν προσπαθείς να κρύψεις κάτι είναι διασκεδαστικό και είναι καλύτερα να το κρύψεις κάπου δύσκολα για να μην το βρει αμέσως ο άλλος που παίζει. Αυτά τα παιχνίδια ενεργοποιούν τα παιδιά ώστε να παρατηρούν τα πράγματα από διαφορετικές γωνίες και να ψάχνουν ασυνήθιστες λύσεις. Ο κάθε παίκτης πρέπει να είναι παρατηρητικός, να εμπιστεύεται τη δική του διαίσθηση και να μη φοβάται να ψάξει για μια λύση σε διαφορετική κατεύθυνση (Wiertsema, 1991).

3.3.8. Η μουσική και τα παιχνίδια κίνησης

«Η μουσική έχει εξαιρετική επίδραση στην ατμόσφαιρα και τον συντονισμό μιας ομάδας. Δίνει μια αίσθηση ηρεμίας ή αντίθετα κεντρίζει τους παίκτες για κινήσεις γεμάτες ένταση. Αποτελούν ολοκληρωμένο στοιχείο του παιχνιδιού» (Wiertsema, 1991: 113).

3.3.9. Μουσικοκινητικά παιχνίδια με στόχο την εκμάθηση των βασικών ελληνικών χορευτικών σχημάτων, βηματισμών και λαβών

- Παραδοσιακό παιχνίδι (π.χ. **«Γύρω-γύρω όλοι»**) σε μονό κύκλο και σε διπλό με ίδια και με αντίθετη κατεύθυνση
- Τραγούδι (π.χ. **«Το τρένο»**, **«Γιάνγκα»**) σε απλή ευθεία και αντικριστές ευθείες με κίνηση μπρος και πίσω
- Χορευτικό τραγούδι (π.χ. **«Τσινγκολελέτα»**, **«Τα παπάκια»**) κατά ζεύγη

- Παραδοσιακό παιχνίδι (π.χ. **"Περνάει η μέλισσα"**) σε ημικύκλιο που περνά κάτω από μια καμάρα
- Σύγχρονο χορευτικό τραγούδι με συγκεκριμένες ή ελεύθερες κινήσεις (π.χ. **«Μακαρένα»**, **«Το Γκούτσι των Μασσάι»**) ελεύθερα στο χώρο
- Ελεύθερο χορευτικό περπάτημα στο χώρο με υπόκρουση μουσικής και σχηματισμό χορευτικού σχήματος με το σταμάτημα της μουσικής ή με τον ήχο ενός αυτοσχέδιου μουσικού οργάνου σε σημείο προκαθορισμένο (π.χ. γύρω ή πίσω από ένα σχοινί ή από κορύνες, γύρω από τον εκπαιδευτικό, μπροστά από τα παράθυρα,). Στον κύκλο και στην ευθεία ορίζονται ο $1^{ος}$, ο $2^{ος}$, ο τελευταίος και ο προτελευταίος.

Σε όλα τα παραπάνω παιχνίδια μπορεί να ζητηθεί η αλλαγή στον τρόπο εκτέλεσης του βηματισμού ή της χορευτικής κίνησης (π.χ. στις μύτες-στις φτέρνες, βαριά-ανάλαφρα, κουτσά-πηδηχτά, αργά-γρήγορα, λυγισμένα-τεντωμένα πόδια) καθώς και η κίνηση προς διάφορες κατευθύνσεις μέσα στο χώρο (π.χ. ο κύκλος να γίνει σαλίγκαρος, να ανοίξει ή να κλείσει, η ευθεία να κινηθεί μπρος-πίσω ή να αλλάξει μέτωπο, τα ζεύγη να απομακρυνθούν ή να κινηθούν κυκλικά, ατομικές στροφές) με στόχο την εξοικείωση των μαθητών με τους **βασικούς ρυθμικούς χορευτικούς βηματισμούς** και τις **αλλαγές των χορευτικών σχημάτων στο χώρο**.

Για την εκμάθηση των **βασικών λαβών**, για την οποία έχει ήδη γίνει μια προετοιμασία μέσα από την επιλογή των τραγουδιών για τα παραπάνω μουσικοκινητικά παιχνίδια (το καθένα έχει διαφορετική λαβή), επινοούμε μικρά τραγουδάκια δίνοντας έμφαση στην ονομασία των λαβών και στην τοποθέτηση του αριστερού χεριού πάντα πάνω ή μπροστά από το δεξί(π.χ. Πιανόμαστε σταυρωτά,

αριστερό από μπροστά. ή Τα χέρια πάνε πάνω, το αριστερό μου το φιλάς, το δεξί σου το φιλάω).[11]

[11] http://www.pi-schools.gr/download/programs/Oloimero/oloimero_03_05/eishghseis_hmer_05/eishg_TERZHTANOY.htm

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η μουσική μπορεί να υπάρχει σε οποιαδήποτε στιγμή της ημέρας του παιδιού. Την ώρα του παιχνιδιού, του ντυσίματος, του μπάνιου. Το μικρό παιδί πρέπει να έχει την ευκαιρία της προσωπικής του συμμετοχής στη μουσική, αφήνοντας ελεύθερο τον εαυτό του. Ο δάσκαλος αλλά και οι γονείς πρέπει να ενθαρρύνουν και να απολαμβάνουν τη δημιουργική ικανότητα των παιδιών είτε στις αυτοσχέδιές τους μελωδίες, είτε στην ελεύθερή τους κίνηση όταν ακούν μουσική.

Ο πιο σημαντικός τρόπος διδασκαλίας της μουσικής, το παιχνίδι, είναι αυτό που κάνει τα περισσότερα παιδιά να αγαπήσουν τη μουσική. Κατά τη γνώμη μου, το πιο συναρπαστικό παιχνίδι – για όλες τις ηλικίες - είναι η ίδια η μουσική. Μ' αυτή ξυπνάς, παίζεις, χορεύεις, ξεκουράζεσαι, τρως. Πιστεύω πως αν λείψει το παιχνίδι αλλά και η μουσική από τη ζωή των ανθρώπων και ιδιαίτερα των μικρών παιδιών θα χαθούν πολλές αξίες και ιδανικά.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον κ. Πολύβιο Ανδρούτσο για την ανεκτίμητη βοήθειά του κατά την εκπόνηση της εργασίας μου και να του εκφράσω ένα μεγάλο ευχαριστώ απ' την καρδιά μου για την στήριξή του σε όλη την πορεία της εργασίας μου, από τη πρώτη στιγμή μέχρι και το τέλος αυτής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ανδρούτσος, Π. (2007). *Σημειώσεις και κείμενα για το μάθημα Μουσική Προπαιδεία.* Θεσσαλονίκη: Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Πανεπιστήμιο Μακεδονία.
2. Αποστολίδου, Κ.- Ζεπάτου, Χ. (2007).*Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Ε' Δημοτικού.* Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
3. Θεοδωρίδης, Ν. (2000, β' έκδοση). *Τραγουδοπαιχνίδια.* Θεσσαλονίκη: Ο ίδιος.
4. Καρτασίδου, Λ. (2004, α' έκδοση). *Μουσική εκπαίδευση στην ειδική παιδαγωγική.* Αθήνα: Τυπωθήτω.
5. Κυνηγού – Φλάμπουρα, Μ. (2006, α' έκδοση). *Μουσικά, Ρυθμικά και Κινητικά Παιχνίδια.* Αθήνα: Διάπλαση.
6. Λιάτσου – Καραδήμου, Π. (2003). *Η Μουσικοπαιδαγωγική τον 20^{ο} αιώνα. Οι σημαντικότερες απόψεις για την προσχολική ηλικία.* Αθήνα: Orpheus Σ & Μ Νικολαϊδης.
7. Μακροπούλου, Έ. – Βαρελάς, Δ. (2001). *Μουσική: Το πιο συναρπαστικό παιχνίδι.* Αθήνα: Fagotto.
8. Μπογδάνη – Σουγιούλ, Δ. (2004, α' έκδοση). *Πώς να διδάξω μουσική;* Αθήνα: Πατάκης.
9. Παπαζαρής, Α. (2004, β' έκδοση). *Η Μουσική στην Εκπαιδευτική Διαδικασία. Θέματα Παιδαγωγικής της Μουσικής, Διδακτικής και Μάθησης.* Αθήνα: Παπαγρηγορίου Κ. – Νάκας Χ.

10. Παπαζαρής, Α. Χρ., Κωτσόγιαννη, Β. Ηρ. (2007). *Ταχύρυθμα επιμορφωτικά προγράμματα των εκπαιδευτικών υποχρεωτικής εκπαίδευσης στα ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ και τα νέα διδακτικά πακέτα Μουσικής.*
11. Σέργη, Λ. (1985). *Δημιουργική Μουσική Αγωγή για τα Παιδιά μας.* Αθήνα: Gutenberg.
12. Storms, G. (1989). *100 Μουσικά παιχνίδια.* Αθήνα: Orpheus Σ & Μ Νικολαϊδης.
13. Χαντέ, Α. (2006). *Μουσικοπαιδαγωγικές Δραστηριότητες και Ανάπτυξη της Μουσικής Δημιουργικότητας*. Διπλωματική εργασία, Θεσσαλονίκη: Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
14. Wiertsema, H. (1991). *100 Παιχνίδια με Κίνηση.* Αθήνα: Orpheus Σ & Μ Νικολαϊδης.

Διαδίκτυο

Χρυσοστόμου, Σ. (9/3/2001) *«Η μουσική είναι αισθητική έκφραση»*
http://www.eleftherovima.gr/cgi-bin/news/viewnews.cgi?newsid984179059,73243

Τερζητάνου, Χ.
http://www.pi-schools.gr/download/programs/Oloimero/oloimero_03_05/eishghseis_hmer_05/eishg_TERZHTANOY.htm

http://www.anaptyksi.gr/contents/news.php?nid=268kind_of=3 (03/07/2006)
«Μάθηση μέσω παιχνιδιού»